

MAIN
*Multilingual Assessment Instrument
for Narratives*

N. Gagarina, D. Klop, S. Kunnari,
K. Tantele, T. Välimaa,
U. Bohnacker & J. Walters

Yakut version

Translated and adapted by
Yuliya Androsova

(based on the revised version in English)

© ZAS Papers in Linguistics 64 (2020)

How to cite this version:

Androsova, Y. & Trifonova, A. (2020). Storytelling using MAIN in Yakut. *ZAS Papers in Linguistics*, 64, 269–274 (see this paper for more information about the Yakut version).

Gagarina, N., Klop, D., Kunnari, S., Tantele, K., Välimaa, T., Bohnacker, U. & Walters, J. (2019). MAIN: Multilingual Assessment Instrument for Narratives - Revised. Materials for use. *ZAS Papers in Linguistics*, 63. Yakut version. Translated and adapted by Androsova, Y.

MAIN: Yakut version

Икки (элбэх) тыллаах оҕолор кэпсиир сатабылларын быһаарар тест

Андросова Юлия (Yuliya Androsova)

Элбэх тыллаах оҕолор бэйэлэриттэн ситимнээн кэпсиир сатабылларын быһаарар тест – ТОН (тест определения нарративных навыков многоязычных детей) 2012 сыллаахха оноһуллубута. Тест тылланыахтарыттан эбэтэр кыра саастарыттан икки эбэтэр хас да тылы тэнинэн баһылаабыт 3 – 10 саастаах оҕолорго аналлаах. Чинчийи көрдөрөрүнэн, обургу саастаах оҕолору уонна улахан дьону кытта үлэлииргэ эмиэ туһаныахха эмиэ сөп.

Тест биир оҕо сахалыы уонна нууччалыы экспрессивнай сангатын, кэпсээн сүрүн ис хоһоонун өйдүүр, дорҕооннору таба истэр-санарар, ону сэргэ бэйэтиттэн ситимнээн кэпсиир сатабылын таһымын быһаарар. ТОН тиэкиһи кытта үлэлиир 3 араас тииптээх соруудахтаах: хартыынанан кэпсээн оноруу, кэпсээһин, холобурунан сирдэтэн кэпсээн толкуйдааһын. Бу тест 2012 сыллаахха оноһууларыгар биир уонна икки тылынан санарар 3-10 саастаах 15 араас омук оҕотун чинчийи түмүгэ туһаныллыбыта. Барыта 500 оҕо кыттыбыта.

Тест бу барыйаана тупсарыллан-ситэриллэн оноһууларыгар 2013-2019 сылларга Германияҕа, Арасыйаҕа уонна Швецияҕа ытыллыбыт чинчийи түмүгэ туһаныллыбыта. Барыта 2500 транскрипцияламмыт кэпсээн, 24000 боппуруска эппиэт ырытыллыбыта. Уопсайа 700 биир уонна икки тыллаах оҕо чинчийиинэн хабыллыбыта.

ТОН тус-туспа сюжеттаах түөрт араас кэпсээн тахсар соруудахтаах, хас биирдии кэпсээн ис хоһооннорунан ситимнэхэр алталыы хартыыналаах. Кэпсээннэр сюжеттара ханнык баҕарар омук оҕото өйдүүрүн курдук толкуйданнылар.

Тест өссө да тупсарыллыа, ол эрэри билигин да араас сыалга туһаныллар кыахтаах, холобур, научнай чинчийиигэ. ТОН тэрийэн ытыты бэрээдэгин кытта сиһилии бу сайтка кириэн билсиэххитин сөп: <https://zaspil.leibniz-zas.de/issue/view/53>.

ТОН маннык докумуоннардаах:

- Тест толотторуу бэрээдэгэ
- Тест боротокуоллара уонна эппиэти суруйар илиистэр: “Куоска”, “Ыт”, “Чыычаах оҕолоро”, “Козел оҕолоро”
- Төрөппүт анкетата
- Тиэкистэр

Тест толорторуу бэрээдэгин чопчулааһын

Тест тылланыахтарыттан эбэтэр кыра саастарыттан хас да тылы тэнинэн баһылаабыт 3 – 10 саастаах оҕолор ситимнээх саналарын сайдыытын быһаарарга аналлаах. Чинчийи көрдөрөрүнэн, обургу саастаах оҕолору уонна улахан да дьону кытта үлэлииргэ эмиэ туһаныахха эмиэ сөп. Тест оҕо кэпсиир сатабылын уонна кэпсээн сүрүн санаатын өйдүүр таһымын быһаарарга туһайыллыбыт. Үс соруудахтаах – хартыынкаларынан кэпсээн толкуйдааһын, истибитти кэпсээһин, холобурунан сирдэтэн кэпсээһин. ТОН оҕо санатын сайдыытын хас да тылынан бэрэбиэркэлиир-быһаарар кыабы биэрэр.

Тест толотторууну оҕо билэр ханнык бабарар тылыттан сабалыахха сөп. Икки тыллаах оҕону чинчийэргэ бастакы уонна иккис тылынан тест толорторуу икки арда 4-7 күн буолуохтаах. Тест толотторуутун атын-атын дьон ытыхтаах. Холобур, сахалыыны – саха педагога, нууччалыыны – нуучча тыллаах педагог.

Туттуллар матырыйааллар

- Түөрт араас кэпсээн кэмпилиэгэ, хас биирдии кэмпилиэк алталы хартыынкалаах “Чыычаах оҕолоро”, “Коза оҕолоро”, “Куоска”, “Ыт”. Хас биирдии кэмпилиэк үстүү куопуйалаах буолуохтаах. Хас биирдии кэмпилиэк бэйэтэ туспа кэмбиэргэ угуллар.
- Истибиттэн уонна холобурунан кэпсээнэр остуоруйалар тиэкистэрэ: “Чыычаах оҕолоро”, “Коза оҕолоро”, “Куоска”, “Ыт”;
- Хас биирдии остуоруйа үстүү экземплярын бэлэмнээн (остуоруйа хартыыналарын өгнөөх принтергэ бэчээттэнэр, хас биирдии остуоруйаны тус туспа кэмбиэрдэргэ угабыт – барыта 12 кэмбиэрдэр);
- Диктофон;
- Тест боротокуоллара;
- Төрөппүттэр анкеталара.

Тест толорторуу бэрээдэгэ (инструкция)

Матырыйаал бэлэмниир бэрээдэгэ

1. www.leibniz-zas.de/en/service-transfer/main саайтан хартыыналары хачайдаан ылын.
2. PDF форматтаах файлга баар хас биирдии хартыынананы 9x9 см буоларын курдук кээмэйдээн, үстүү гына өгнөөх принтергэ бэчээттээн.
3. Хас биирдии хартыынананы нүөмэрдээн кэннигэр суруйун (1-6).
4. Хартыыналаах илийи ортотунан кырыйан, үстүү хартыына гына араарын (1-3; 4-6).
5. Бу ойуунан сирдэтэн, хартыыналары бэйэ-бэйэлэрин кытта сыһарын.

6. Хас биирдии алталы хартыыналаах лиэнтэни тус туспа кэмбиэрдэргэ угаттаан. Хас биирдии кэмбиэри анал бэлиэлээн. Холобур, туочука туруоруохха сөп. Атылы ис хоһоонноох хартыыналары эмиэ араарар курдук бэлиэтээн. Холобур,

атын-атын өгнөөх кэнбиэрдэри туһаныахха эмиэ сөп. Тестированиеба оҕо бири талан ылыахтаах.

Тест толотторуу

- Тест боротокуоллары сиһилии билсиһин.
- Диктофоннутун устарга бэлэмнээн. Оҕону кытта кэпсэтиэн иннинэ диктофоннун холбоо уонна кэпсэтэн бүтүөххэр диэри араарыма. Оҕо ыйытыларга эппиэттирин барытын устуохха наада.
- Бэлэмнэнии чааһыгар оҕону кытта кэпсэтэргэ бэйэбит уопуккутугар тирэбирин уонна тулалыыр социокультурнай эйгэбит уратытын учуоттаан. Бэлэмнэнии сүрүн сорууга – оҕону кытта өйдөһүү, кини судургу боппуруостарга сөпкө өйдөөн эппиэттирин ситиһии. Араас тиэмэбэ кэпсэтиэххэ сөп. Бастын доборун кимий? Тэлэбиисэринэн тугу көрөргүн сөбүлүүгүн? Остуоруйа кэпсииргин сөбүлүүгүн дуо? Кэпсээни истэргин сөбүлүүгүн дуо?
- Хартыыналаах кэмбиэрдэргитин тест толотторуутун саҕалыаххын иннинэ бэлэмнээн. Кэмбиэргэ чопчу ханнык хартыыналар бааллары эн билэргин оҕо сэрэйиэ суохтаах.
- Тест толотторуу боротокуол быһыытынан барыахтаах. Көнүллэнэр эрэ тыллары этэн оҕоо көмөлөһүллэр.
- Тест толотторор кэмнэ оҕону бэйэбэр утары олордуюхтааххын. Оҕо кэмбиэри аһан, хартыыналары ыллабына, хас биирдии ойууну болҕойон көр, ол эрэри миэхэ көрдөрүмэ, бэйэн эрэ көр диэхтээххин. Өскөтүн оҕо хартыыналары кыайан бэйэтэ таһаарбатабына көмөлөс, ол эрэри уруһуйун көрбөт курдук хостоо.
- Оҕо хартыыналары барытын көрөн кэпсииргэ бэлэм буоллабына, хомуйа тутан кэбис диэн этиллэр. Оҕо бастакы уонна иккис хартыынаны кэпсиирин туһунан быһааран биэр. Ону кэпсээн бүттэбинэ, салгыы кэлэр хартыынаны арыян ситэри кэпсиэхтээх. Кэпсээн бүтэрдэбинэ, алта хартыынаны барытын арыян олоорор буолуохтаах.
- Оҕо кэпсээн бүттэбинэ, бу хартыыналар ис хоһооннорунан билигин эйиэхэ хас да боппуруос биэриэм диэн этэбин. Хартыыналар эйиэхэ да, оҕоо да көстөр курдук сытыахтаахтар.
- Тест толотторон баран, боротокуоллары толор, оҕо санатын сайдыытын таһымын уонна кэпсээн сүрүн ис хоһоонун төһө өйдөөбүтүн быһаар.
- Оҕо эппиэтин барыһааннара боротокуолга суруллубут хоруйдартан атын буолуохтарын сөп. Оҕо кэпсээнин сыаналыырга хас биирдии манна этиллибит чааһа (сыала, кэпсииргэ холонуу, түмүгэ, ис хоһоонун арыыы) сөпкө этиллибит буоллабына, биирдии баал турар. Эппиэт грамматическай формата боротокуолга сөп түбэһиэ суоҕун эмиэ сөп.

Оҕоо көмөлөһөргө сүбэлэр

1. Оҕо оннугар бэйэбит кэпсээни саҕалыы сатааман. Ол оннугар миэхэ, баһаалыста, бу хартыына ис хоһоонун кэпсээ диэн этэбин. Хартыынаны ыйабын.
2. 10 сөкүүндэттэн ордук күүтэн эрэ баран, оҕо бэйэтэ тугу да кыайан эппэтэбинэ, «үчүгэй», «чэ, саҕалаа», «эн сангарар уочаратын» диэн этиэххин сөп. Ол кэнниттэн эмиэ 10 сөкүүндэ күүтүөххэ наада. Онтон биирдэ бу хартыынаба туох туһунан кэпсэнэрий, туох буолбутуй диэн ыйытыллар. Өскөтүн оҕо кэпсээн иһэн тохтоон хааллабына, «Өссө тугу этиэххэ сөбүй», «Салгыы кэпсээ», «Өссө кэпси сатаа», «Өссө болҕойон көрүөххэ эрэ» диэн этиэххэ сөп.
3. Оҕо кэпсээнин дьоруойдарын хайдах баҕарар ааттыан сөп. Кэпсээн бүтүөр диэри көннөрүмэ. Өскөтүн оҕо кэпсииригэр тылы көрдүү сатыыр буоллабына, ол тылы этэн биэриэмэ. Ол оннугар бэйэн хайдах этиэххин баҕараргынан эт диэн сүбэлээ.
4. Маннык курдук боппуруостары оҕоо биэриэмэ:
 - а) “Кини манна тугу гына сылдыарый?”, “Туох сүүрбүтүй?”,
 - б) “Бу кимий, бу тугуй?”, “Хартыынаба тугу көрөбүнүй?”

(оџо кэпсээнин кэһимээри, кэпсээнигэр ситэтэ суох этиилэри туттубатын курдук).

5. Өскөтүн оџо хартыына ис хоһоонун бэйэтин олобуттан холобурдаан кэпсээн бардабына, тохотуман. Холобур, маннык чыычаабы мин даачаба көрбүтүм диэн кэпсээн барыан сөп. Оччоџо кэпсээн бүтэрин күүтүн. Ол кэнниттэн аны хартыынаба тугу көрөргүн кэпсээ диэн этиллэр. Оџо хартыынанан эрэ кэпсээбитин боротокуолга киллэриллэр уонна ырытыллар.
6. Оџо хас биирдии хартыынанан кэпсээн бүтүбүнэ, ол кэнниттэн кэлэр хартыынанан арыяа илигинэ сөп түбэһиннэрэн, хайбыыр тыллары этэн санаатын көтөбүөххэ наада. Оџо кэпсиригэр мэхэйдииһи дии санаатаххына, хайгыыр тылы этэ сатаабат ордук.

Остуоруйалар түмүктэрин тэннииргэ тугу болџойобутуй

- Икки тыллаах оџону икки тылынан тест толорторорго “Куоска” уонна /эбэтэр «Ыт» остуоруйалары сэргэ биир тылынан, ону сэргэ «Чыычаах оџолоро» уонна /эбэтэр «Коза оџолоро» диэн остуоруйалары иккис тылынан онорторуман.
- “Куоска” уонна /эбэтэр «Ыт» остуоруйалары биир кэмнэ онорторуман, ону сэргэ «Чыычаах оџолоро» уонна /эбэтэр «Коза оџолоро» диэн остуоруйалары эмиэ биир кэмнэ онорторуман, түмүктэрин кытта тэннээмэн.
- Тоџо? ТОН (MAIN) остуоруйалары ыллыгыт да тэннээн киирэн барыман. Кэнники чинчийиилэр түмүктэрэ көрдөрөллөрүнэн, ити түөрт остуоруйа ис хоһооноро бэйэ-бэйэлэриттэн уратылаахтар, ордук оџо өйдөөбүтүн быһаарар боппуруостарга эппиэттэтэр буоллахха. «Чыычаах оџолоро» уонна /эбэтэр «Коза оџолоро» диэн остуоруйалар тэннэр. “Куоска” уонна /эбэтэр «Ыт» остуоруйалар эмиэ тэннэр, ол эрэри «Чыычаах оџолоро» уонна /эбэтэр «Коза оџолоро» диэн остуоруйалартан сорох өрүттэрэ атыннаахтар, холобур, сюжеттара, сүрүн дьоруойдарын ахсаана уонна оџо өйдөөбүтүн быһаарар боппуруостара эмиэ атыннаахтар. Онон тэннээн көрөргүтүгэр олус болџомтолоох буолун.
- ТОН (MAIN) туһанан оџолорго тест толорторорго бэрэбиэркэни-хонтуруолу ааспыт остуоруйалар бэрээдэктэрин тутуһар булгуччулаабын өйдөөн. Оччоџо оџолор эппиэттэригэр майгыннаһар остуоруйалар сабыдыаллыыр кыахтара суох буолуо, эбэтэр кинилэр сабыдыалларын төһө кыалларынан мунутуурдук аччатыхпыт (кэпсээһин, холобур буолар остуоруйа, бэйэ кэпсээнэ).

Оџо кэпсээнин ырытыыга сүбэлэр

Икки тыллаах оџо икки тылынан тест толотторорго “Куоска”, “Ыт” хартыыналары биир тылга, “Чыычаах оџолор”, “Козел оџолоро” ойуулары иккис тылга тэннэ туттуман. Ити хартыыналарынан кэпсээһин түмүгүн тэннээмэн. Тоџо диэтэххэ, ити хартыыналар сюжеттара, персонажтарын ахсаана атын-атын. Онон ырытаргытыгар уонна тэннииргитигэр бэриллибит табылыыссаны туһанаргыт булгуччулаах.

Оџо №	Тыл	Кэпсээн-холобур/кэпсээһин	Кэпсээн	Тыл	Кэпсээн-холобур/кэпсээһин	Кэпсээн
1	T1*	Куоска	Чыычаах оџото	T2	Ыт	Коза оџото
2	T1	Куоска	Коза оџото	T2	Ыт	Чыычаах оџото
3	T2*	Куоска	Коза оџото	T1	Ыт	Чыычаах оџото
4	T2	Куоска	Чыычаах оџото	T1	Ыт	Коза оџото
5	T1	Куоска	Чыычаах оџото	T2	Куоска	Коза оџото
6	T1	Куоска	Чыычаах оџото	T2	Куоска	Чыычаах оџото
7	T2	Куоска	Коза оџото	T1	Куоска	Чыычаах оџото
8	T2	Куоска	Чыычаах оџото	T1	Куоска	Коза оџото

* L1 – дьиэтигэр кэпсэтэр төрөөбүт тыла, L2 – оџо тулалыыр эйгэтин (дойдутун) иккис тыла.

Өйдөөн көрүн, араас остуоруйалар түмүктэрин тэнниир сатаммат (үөһэ көрүн).

«Куоска» остуоруйа боротокуола

Кэпсээн / истибити кэпсээһин / холобур буолар кэпсээн

Оҕо аата: _____

Төрөөбүт күнэ, сыла: _____

Тест ытыллыбыт күнэ, сыла: _____

Оҕо толору сааһа: _____

Уола-кыыһа _____

Тест ытааччы толору аата: _____

Иккис тылы кытта алтыспыт бириэмэтэ
(ыйынан): _____

Уһуйаанна киирбит күнэ: _____

Уһуйаан аата: _____

Эрдэттэн тест ытар матырыяалларгытын бэлэмнээн: диктофон уонна хартыналардаах кэнбиэрдэр. Тест сабаланыан иннинэ кэнбиэрдэр остуолга сытыахтаатар. Үлэ сабаланыыта диктофоннутун булгуччу холбуугут уонна тест бүтүөр диэри барытын устабыт.

Бэлэмнэни

Оҕону кытта аан бастаан билсипэр сэхэргэһи: *Чугас доборун аата ким диэний? Тэлэбиисэринэн тугу көрөргүн сөбүлүүгүн? Остуоруйа кэпсииргин сөбүлүүгүн дуо? Кэпсээн истэргин сөбүлүүгүн дуо?*

Инструкциялар

Кэпсэтэр инструкция

Оҕону утары олордобун уонна быһаарабын: *Бу үс кэмбиэр сытар. Хас биирдии кэнбиэр интэриэһинэй остуоруйалаах. Биир саамай сөбүлээбит кэнбиэргин тал уонна иһигэр баар хартыынанан остуоруйата кэпсээ. Кэнбиэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оҕо эрэ көстөрүн курдук уурун уонна быһаарың. Бу хартыыналары болбойон көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин дуо?*

1 уонна 2 нүөмэрдээх хартыыналары арийан баран этин: *Бу хартыыналары көрөн туран, баһаалыста, миэхэ интэриэһинэй остуоруйата кэпсээ.*

Оҕо бастакы икки хартыыналары көрдөрүн уонна “Билигин миэхэ бу хартыыналарынан миэхэ олус интэриэһинэй остуоруйата толкуйдаан кэпсээн көр” – диэн көрдөһүн. Оҕо сатаан кэпсээмээри гыннабына: “Бу хартыыналарынан остуоруйата кэпсээн боруобалаа” (хартыыналары көрдөрүн). Бастакы иккис хартыынанан кэпсээн бүттэбинэ, аныгыскы кэлэр икки уруһуйдары арийан биэрин (1-4 хартыыналар көстөллөрүн курдук), онтон 5-6 хартыыналары. Бастакы икки уруһуйу кэпсээн бүттэбинэ, ол кэнниттэн кэлэр үсүһү уонна төрдүһү арийың, кэпсээн бүттэбинэ салгыы 5-6 уруһуйу (1-6 хартыыналар бары көстөллөрүн курдук). Уруһуйдар оҕо эрэ көстүөхтээхтэрин умнуман. Өскөтүн оҕо сатаан кэпсээбэккэ тохтоон хаалабына бу курдук тылларынан көмөлөһүөххэ сөп: “*Өссө туюх*”

буолбутуй?”, “Салгыы кэпсээ”, “Тугу эбэбин кэпсээннэр?”. Оҕо кэпсээнин түмүктээбит курдук буоллабына: “Кэпсээн бүттэххинэ миэхэ этээр”.

Оҕо кэпсээн бүттэбинэ булгуччу хайбаан уонна боппуруостары биэрин.

Истибити кэпсэтэр инструкция

Оҕону утары олордун уонна быһаарын: *Бу үс кэмбизэр сытар. Хас биирдии кэнбиэр интэриэһинэй остуоруйалаах. Биир саамай сөбүлээбит кэнбиэргин тал уонна иһигэр баар хартыынанан остуоруйата кэпсээ.* Кэнбиэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оҕо оҕо эрэ көстөрүн курдук уруун уонна быһаарын: *Бу хартыыналары болбойон көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин дуо? Мин билигин эйиэхэ биир остуоруйаны кэпсиэм. Олус болбомтолоохтук иһит уонна миэхэ кэпсээр.*

Ол кэнниттэн хартыыналары сабын уонна өссө биирдэ 1 уонна 2 нүөмэрдээхтэри арыыйын. Бастакы уруһуйу көрдөрөн: «*Бу мантан остуоруйа сабаланаар*» - диэн. *Арай биирдэ биир сарсыарда мэник-мэнигийээн куоска араҕас өгнөөх лыах талахха олорорун көрбүт. Куоска лыабы хабан ылаары үөһэ ыстаммыт. Ол кэмгэ илиитигэр биздэрэ уонна мээчик тутуурдаах биир олус бэһиэлэй уол балыктаан дьиэтигэр төннөн испит. Кини куоска лыабы тута сатыырын көрбүт.*

3 уонна 4 уруһуйдары ас (1 уонна 4 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). *Лыах көтөн хаалбыт, онтон куоска талахха охтубут. Куоска талахха атактарын өлөрөн кыһырбыт. Уол соһуйан, мээчигин ыытан кэбиспит. Арай мээчигэ ууга устан баран эрэрин көрөн хаһытаабыт: «Оо, мээчигим устан баран ээр!».* Уол олус хомойбут уонна мээчигин хайаан да хостуурга санаммыт. *Ол кэмгэ балыктаах биздэрэ көрүүтэ суох хаалбытын көрөн, куоска санаабыт: «Мин балык сиэхпин баҕардым!».*

5 уонна 6 уруһуйдары ас (1 уонна 6 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). *Ол бириэмэбэ уол күөгүнэн мээчигин хостоон саҕалаабыт. Ол иһин куоска биздэрэттэн балыгын ылбытын өйдөөн көрбөтөх. Куоска олус минньигэс балык сиэн астыммыт, онтон уол мээчигин ууттан хостоон үөрбүт.*

Кэпсээн манан түмүктэнэр.

1 уонна 2 нүөмэрдээх хартыыналары арыян баран этин: *Бу хартыыналары көрөн туран, баһаалыста, миэхэ интэриэһинэй да, интэриэһинэй остуоруйата кэпсээн көр.* Оҕо сатаан кэпсээмээри гыннабына: *Бу хартыыналарынан остуоруйата кэпсээн боруобалаа (хартыыналары көрдөрүн).* Бастакы икки уруһуйу кэпсээн бүттэбинэ, ол кэнниттэн кэлэр үсүһү уонна төрдүһү арыыйын, кэпсээн бүттэбинэ, салгыы 5-6 уруһуйу бэлэмнээн (1-6 хартыыналар бары көстөллөрүн курдук). Уруһуйдар оҕо оҕо эрэ көстүөхтээхтэрин умнуман. Өскөтүн оҕо сатаан кэпсээбэккэ тохтоон хааллабына, бу курдук тылларынан көмөлөһүөххэ сөп: “*Өссө туох буолбутуй?*”, “*Салгыы кэпсээ*”, “*Тугу эбэбин кэпсээннэр?*”. Оҕо кэпсээнин түмүктээбит курдук буоллабына: “*Кэпсээн бүттэххинэ миэхэ этээр*”.

Оҕо кэпсээн бүттэбинэ, булгуччу хайбаан уонна ис хоһоонун төһө өйдөөбүтүн быһаарар боппуруостары биэрин.

Холобур буолар кэпсээн инструкцията

Оҕону утары олордун уонна быһаарын: *Бу үс кэмбизэр сытар. Хас биирдии кэнбиэр олус интэриэһинэй остуоруйалаах. Биир саамай сөбүлээбит кэмбиэргин тал, онтон мин эйиэхэ онно баар хартыынанан остуоруйа кэпсиэм. Кэмбизэр иһиттэн*

хартыналары хостоон, оџоџо эрэ кѳстѳрүн курдук уурун уонна быһаарын. Бу хартыналары болџойон кѳр, ол гынан баран миэхэ кѳрдѳрүмэ. Эн эрэ кѳрүѳххүн сѳп. Бэлэмгин дуо? Мин билигин эйиэхэ биир остуоруйаны кѳпсиэм. Олус болџомтолоохтук иһит уонна миэхэ кѳпсээр.

Ол кэнниттэн хартыналары сабын уонна өссѳ биирдѳ 1 уонна 2 нүѳмѳрдѳэхтѳри арыыйын. Бастакы уруһуйу кѳрдѳрѳн: «Бу мантан остуоруйа саџаланар» - диэн. Арай биирдѳ биир сарсыарда мѳник-мѳнигийѳэн куоска араџас ѳгнѳѳх лыах талахха олорорун кѳрбүт. Куоска лыабы хабан ылаары үѳхэ ыстаммыт. Ол кѳмнѳ илиитигѳр биздѳрѳ уонна мѳэчик тутуурдаах биир олус бѳһиэлѳй уол балыктаан дьѳитигѳр тѳннѳн испит. Кини куоска лыабы тута сатыырын кѳрбүт.

3 уонна 4 уруһуйдары ас (1 уонна 4 уруһуйдар бары бииргѳ кѳстѳллѳрүн курдук). Лыах кѳтѳн хаалбыт, онтон куоска талахха охтубут. Куоска талахха атахтарын ѳлѳрѳн кыыһырбыт. Уол соһуйан, мѳэчигин ыытан кѳбиспит. Арай мѳэчигѳ ууга устан баран эрѳрин кѳрѳн хаһыытаабыт: «Оо, мѳэчигим устан баран эрѳр!». Уол олус хомойбут уонна мѳэчигин хайаан да хостуурга санаммыт. Ол кѳмнѳ балыктаах биздѳрѳ кѳрүүтѳ суох хаалбытын кѳрѳн, куоска санаабыт: «Мин балык сиѳхпин баџардым!».

5 уонна 6 уруһуйдары ас (1 уонна 6 уруһуйдар бары бииргѳ кѳстѳллѳрүн курдук). Ол биризмѳѳ уол күѳгүнѳн мѳэчигин хостуу турбут. Ол иһин куоска биздѳрѳттѳн балыгын ылбытын ѳйдѳѳн кѳрбѳтѳх. Куоска олус минньигѳс балык сиѳн астыммыт, онтон уол мѳэчигин ууттан хостоон үѳрбүт. Кѳпсѳэн манан түмүктѳнѳр.

«Кѳпсѳэн манан түмүктѳнѳр» - диѳн баран, ис хоһоонун тѳхѳ ѳйдѳѳбүтүн билѳр ыйытыыларда биѳр.

“Куоска” кэпсээн боротокуола

I салаа: бородууксуйа

А: Кэпсээн тутула (структурата), В: Кэпсээн таһыма (степень сложности)

С: уйулба туругун ойуулааһын (УТО)

А: Кэпсээн тутула (структурата)

		Сөп эппиэт холобурдара ¹	Баал-лара
A1.	Кирири тыл	Кэпсээнигэр бириэмэни/миэстэни бэлиэтиир тыллары туттубут буоллабына: «Арай биирдэ, Биир күн, Хаһан эрэ»; “Күөл аттыгар», “Күөл биэрэгэр”, «Уу аттыгар” о д.а.	0 1 2 ²
<i>1 быһа тардыы: Куоска (куоска уонна лыах туһунан)</i>			
A2.	ОПС, кэпсээн сабаланыыты гар	Куоска оонньоон бабаран..., куоска олус интэриэһиргээбит... Куоска лыабы көрбүт...	0 1
A3.	Сыала	Куоска лыабы тутуон/хабыан/ылыан, лыахтыын оонньоон бабарбыт	0 1
A4.	Холонуу	Куоска иннигэр/үөһэ ыстаммыт Куоска лыабы сырсыбыт, лыабы үүрбүт Куоска лыабы тута/ыла сатаабыт	0 1
A5.	Түмүгэ	Куоска талахха/маска охтубут/сууллубут/киирбит Куоска сатаан лыабы туппатах/ылбатах Лыах куоппут/барбыт/быыһаммыт/көппүт	0 1
A6.	УТО	Куоска хомойбут/кыһырбыт Лыах үөрбүт/астыммыт	0 1
<i>2 быһа тардыы: Уол (уол туһунан)</i>			
A7.	УТО, кэпсээн сабаланыыты гар	Уол хомойбут Уол сөбүлээбэтэх; хомойбут; мэчигин аһыммыт Уол мээчигин ууга көрбүт	0 1
A8.	Сыала	Уол мээчигин ылыан/хостуон/таһаарыан бабарбыт	0 1
A9.	Холонуу	Уол ууттан мэчигин хостуу/таһаара/ыла сатаабыт	0 1
A10.	Түмүгэ	Уол мээчигин таһаарбыт/төһнүрбүт/ылбыт Мээчик быыһаммыт, туох да буолбатах	0 1
A11.	УТО	Уол олус үөрбүт/астыммыт (мээчигин ууттан таһааран)	0 1
<i>3 быһа тардыы: Куоска (куоска туһунан)</i>			
A12.	УТО, кэпсээн сабаланыытыгар	Куоска аччыктаабыт; кини интэриэһиргээбит. Куоска балыгы ымсыырбыт/бабарбыт. Куоска биэдирэбэ балыгы көрбүт/өйдөөн көрбүт.	0 1

¹ Оҕо эппиэтэ бэриллибит холобурдарга майгыннаабат буоллабына, бу тест английскайды суруллубут толору вариантын көрүн.

² Сыыһа эппиэттээбит, тугу да эппэтэх буоллабына – 0 баал, сөп эппиэткэ – 1 баал, эппиэтигэр хаһан, ханна буолбутун бэлиэтээн эппит буоллабына – 2 баал.

A13.	Сыала	Куоска балыгы сизэн/ылыан/уоуруон/тутуон баҕарбыт	0	1
A14.	Холонуу	Куоска балыгы ылбыт/уорбут/хостообут; ... ыла/уора/хостуу сатаабыт	0	1
A15.	Түмүгэ	Куоска балыгы сизэбит/ ылбыт	0	1
A16	Уйулҕа туруга	Куоска олус үөрбүт, топпут, аччыктаабыт	0	1
A17.	1-17 боппуруостар эппиэттэрин уопсай түмүгэ:			

В: Кэпсээн таһыма (степень сложности)

Холонуу+түмүгэ ахсаана	Сыал ахсаана	Сыала+холонуу эбэтэр Сыала+түмүгэ ахсаана	Сыала+попытка +түмүгэ ахсаана
B1	B2	B3	B4

С: Уйулҕа туругун ойуулааһын (УТО)

C1	<p>УТО этиллибит ахсаана.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Көрөр, истэр, сыттыыр диэн хайысхалары ойуулааһын. - Аччыктыыр, утатар, уу иһиэн баҕарар, сылайбыт, ыалдьар диэн туруктары ойуулааһын. - Олорбут, утуйан турбут, утуйбут диэн өйдөбүллэри туттааһын. - Хомойбут, үөрбүт, кыһырбыт, долгуйбут, күүстээх, хорсун, соһуйбут диэн изйиилэри ойуулуур тыллары туһанааһын. - Баҕарар, толкуйдуур, билэр, умнар, быһаарар, ыйытар, былаанныыр диэн тыллары ойуулааһын. - Этэр, ааттыыр, хаһытыыр, ыйытар, сэрэтэр диэн тыллары туттааһын.
-----------	--

II салаа: Ис хоһоонун өйдүүр дьобура

		Сөп эппиэт холобурдара	Сыыһа эппиэт холобурда ра	Баал- лара
0	Остуоруйаны сөбүлээтин да?	Баал турбат		
D1.	Тоҕо куоска ыстаммытай? (1-2 уруһуйдары көрдөр)	Лыабы тутуон/хабыан/ылы ан/оонньоон баҕарбыт	Куоска куоппут, ыстаммы т	0 1
D2.	Куоска тугу санаабытый? (3 уруһуйу көрдөрүн)	Хомойбут/ кыыһырбыт Атаҕа ыалдьыбыт	Үчүгэй/ үөрбүт	0 1
D3.	(Бу боппуруоһу D2 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D2 сөпкө быһаарбыт буоллабына D3 тута биир баал туруорун уонна D4 көһүн). Эн санааҕар тоҕо куоска санаата түспүт/кыыһырбыт/хо мойбут? ³	Сатаан лыабы туппатах/ылбатах; талахха/маска охтубут; атабын өлөрбүт.	Атын эппиэт	0 1
D4.	Уол тоҕо күөгүнү ууга угарый? (5№-дээх уруһуйу көрдөрүн)	Мээчигин ылыан/хостуон/хаб ыан баҕарар	Ууга оонньоон баҕарар	0 1
D5.	Уол тугу саныырый? (6№-дээх уруһуйу көрдөрүн)	Уол үөрбүт	Уол кыыһырб ыт/хомой бут	0 1
D6.	(Бу боппуруоһу D5 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D5 сөпкө быһаарбыт буоллабына D6 тута биир баал туруорун уонна D7 көһүн). Эн санааҕар уол туохтан үөрбүтүй? ⁴	Мээчигин ылбыт/төһнөрбүт	Уол күлбүт Атын сыыһа эппиэт	0 1
D7.	Тоҕо куоска балыгы ылбытый? (5 №-дээх уруһуйу көрдөрүн)	Куоска балыгы ылыан/уоруон/сиэн баҕарбыт. Лыабы сатаан туппатах ол иһин.	Балыгын ан оонньоур	0 1

³ D3 ыйытаргытыгар оҕо D2 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

⁴ D6 ыйытаргытыгар оҕо D5 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

		Уол көрбөт кэмигэр. Куоскалар балык сииллэрин сөбүлүүлэр. Балык – минньигэс.		
D8.	Арай уол куосканы өйдөөн көрбүт буоллун. Эн санаабар уол туох санааба кэлиэ этэй? (6 №-дээх уруһуйу көрдөрүң)	Уол хомойуо/кыыһыры а этэ	Үчүгэй, үөрүө этэ	0 1
D9.	(Бу боппуруоһу D8 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D8 сөпкө быһаарбыт буоллабына D9 тутта биир баал туруорун уонна D10 көһүн). Эн санаабар уол тобо кыыһырбытый/хомой бутуй? ⁵	Куоска балыгы ылбыт/уорбут/сиэб ит Уол бэйэтэ балык сиэн бабарбыт. Балык уол киэнэ этэ.	Атын сыыһа эппиэт	0 1
D10.	Куоска уонна уол доһордуу буолар кыахтаахтар да? Тобо?	Суох – оҕо кырата биир биричиинэни ааттыахтаах.	Сөп/Бил бэппин Атын сыыһа эппиэт	0 1
D11.	1-10 боппуруостар эппиэттэрин уопсай түмүгэ:			

⁵ D9 ыйытаргытыгар оҕо D8 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

«Ыт» остуоруйа боротокуола

Кэпсээһин / истибити кэпсээһин / холобур буолар кэпсээн

Оҕо аата: _____

Төрөөбүт күнэ, сыла: _____

Тест ытыллыбыт күнэ, сыла: _____

Оҕо толору сааһа: _____

Уола-кыыһа _____

Тест ытааччы толору аата: _____

Иккис тылы кытта алтыспыт бириэмэтэ
(ыйынан): _____

Уһуйаанна киирбит күнэ: _____

Уһуйаан аата: _____

Эрдэттэн тест ытар матырыяалларгытын бэлэмнээн: диктофон уонна хартыналардаах кэмбиэрдэр. Тест сабаланынан иннинэ кэмбиэрдэр остуолга сытыахтаахтар. Үлэ сабаланыыта диктофоннутун булгуччу холбуугут уонна тест бүтүөр диэри барытын устабыт.

Бэлэмнэни

Оҕону кытта аан бастаан билсир сэхэргэһи: *Чугас доборун аата ким диэний? Тэлэбиисэринэн тугу көрөргүн сөбүлүүгүн? Остуоруйа кэпсиригин сөбүлүүгүн дуо? Кэпсээн истэригин сөбүлүүгүн дуо?*

Инструкциялар

Кэпсэтэр инструкция

Оҕону утары олоодоон уонна быһаарабын: *Бу үс кэмбиэр сытар. Хас биирдии кэмбиэр интэриэһинэй остуоруйалаах. Биир саамай сөбүлээбит кэмбиэригин тал уонна иһигэр баар хартыынанан остуоруйата кэпсээ. кэмбиэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оҕо эрэ көстөрүн курдук уурун уонна быһаарын: Бу хартыыналары болбойон көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин дуо?.*

1 уонна 2 нүөмэрдээх хартыыналары арыян баран этин: *Бу хартыыналары көрөн туран, баһаалыста, миэхэ интэриэһинэй остуоруйата кэпсээ. Оҕо бастакы икки хартыыналары көрдөрүн уонна “Билигин миэхэ бу хартыыналарынан миэхэ олус интэриэһинэй остуоруйата толкуйдаан кэпсээн көр” – диэн көрдөһүн. Оҕо сатаан кэпсээмээри гыннабына: Бу хартыыналарынан остуоруйата кэпсээн боруобалаа (хартыыналары көрдөрүн). Бастакы иккис хартыынан кэпсээ бүттэбинэ, аныгыскы кэлэр икки уруһуйдары арыян биэрин (1-4 хартыыналар көстөллөрүн курдук), онтон 5-6 хартыыналары.*

Бастакы икки уруһуй кэпсээн бүттэбинэ, ол кэнниттэн кэлэр үсүһү уонна төрдүһү арыын, кэпсээн бүттэбинэ салгыы 5-6 уруһуй (1-6 хартыыналар бары көстөллөрүн курдук). Уруһуйдар оҕо эрэ көстүөхтээхтэрин умнуман. Өскөтүн оҕо сатаан кэпсээбэккэ тохтоон хаалабына бу курдук тылларынан көмөлөһүөххэ сөп:

“Өссө туох буолбутуй?”, “Салгыы кэпсээ”, “Тугу эбэбин кэпсээннэр?”. Оҕо кэпсээнин түмүктээбит курдук буоллабына: “Кэпсээн бүттэххинэ миэхэ этээр”.

Оҕо кэпсээн бүттэбинэ булгуччу хайбаан уонна боппуруостары биэрин.

Истибити кэпсэтэр инструкция

Оҕону утары олордун уонна быһаарын: *Бу үс кэмбиэр сытар. Хас биирдии кэмбиэр олус интэриэһинэй остуоруйалаах. Биир саамай сөбүлээбит кэмбиэргин тал уонна иһигэр баар хартыынан остуоруйата кэпсээ.* кэмбиэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оҕоҕо эрэ көстөрүн курдук уруун уонна быһаарын: *Бу хартыыналары болбойон көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин дуо? Мин билигин эйиэхэ биир остуоруйаны кэпсиэм. Олус болжомтолоохтук иһит уонна миэхэ кэпсээр.*

Ол кэнниттэн хартыыналары сабын уонна өссө биирдэ 1 уонна 2 нүөмөрдээхтэри арыйын. Бастакы уруһуйу көрдөрөн: «Бу мантан остуоруйа саҕаланар» - диэн. *Арай биир сарсыарда мэник ыт мас анныгар кырачаан борон кутуйах олорорун көрбүт. Ыт эмискэ кутуйаҕы туттары ыстаммыт. Ол биризмэбэ илиитигэр бакыат уонна саарык тутуурдаах үөрбүт-көппүт уол маҕаһынтан төннөн испит. Уол ыт кутуйаҕы тутта сатыырын өйдөөн көрбүт.*

3 уонна 4 уруһуйдары ас (1 уонна 4 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). *Эмискэ кутуйах куотан хаалбыт, онтон ыт төбөтүн маска саайбыт. Ыт төбөтө күүскэ ыалдьан кыыһырбыт. Уол соһуйан саарыгын албаска илиититтэн ыытан кэбиспит. Көрбүтэ саарыга мас лабаатыгар иилистэн хаалбыт: «Оо, саарыгым көтөн хаалла!». Уол олус хомойдо эрэри хайаан да саарыгын ыларга сананна. Ол кэмнэ ыт уол бакыата сиргэ сытарын өйдөөн көрдө уонна санаата: Манна баар сосискалары сиэн кэбиһиэххэ!*

5 уонна 6 уруһуйдары ас (1 уонна 6 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). *Оруобуна ол кэмнэ уол саарыгын мастан ылаары үөһэ хатаастыбыт уонна бакыаттан ыт сосиска уоран сиэбитин өйдөөн көрбөтөх. Ыт минньигэс сосиска сиэн астыммыт, онтон уол саарыгын ылан үөрбүт.*

Кэпсээн манан түмүктэнэр.

1 уонна 2 нүөмөрдээх хартыыналары арийан баран этин: *Бу хартыыналары көрөн туран, баһаалыста, миэхэ саамай интэриэһинэй остуоруйата кэпсээн көр.* Бастакы икки уруһуйу кэпсээн бүттэбинэ, ол кэнниттэн кэлэр үсүһү уонна төрдүһү арыйын, кэпсээн бүттэбинэ салгыы 5-6 уруһуйу (1-6 хартыыналар бары көстөллөрүн курдук). Уруһуйдар оҕоҕо эрэ көстүөхтээхтэрин умнуман. Өскөтүн оҕо сатаан кэпсээбэккэ тохтоон хааллабына бу курдук тылларынан көмөлөһүөххэ сөп: “Өссө туох буолбутуй?”, “Салгыы кэпсээ”, “Тугу эбэбин кэпсээннэр?”. Оҕо кэпсээнин түмүктээбит курдук буоллабына: “Кэпсээн бүттэххинэ миэхэ этээр”. Оҕо кэпсээн бүттэбинэ булгуччу хайбаан уонна ис хоһоонун төһө өйдөөбүтүн быһаарар боппуруостары биэрин.

Холобур буолар кэпсээн инструкцията

Оҕону утары олордун уонна быһаарын: *Бу үс кэмбиэр сытар. Хас биирдии кэмбиэр олус интэриэһинэй остуоруйалаах. Биир саамай сөбүлээбит кэмбиэргин тал, онтон мин эйиэхэ онно баар хартыынанан остуоруйа кэпсиэм.* Кэмбиэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оҕоҕо эрэ көстөрүн курдук уруун уонна быһаарын: *Бу хартыыналары болбойон көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин дуо? Мин билигин эйиэхэ биир остуоруйаны кэпсиэм. Олус болжомтолоохтук иһит уонна миэхэ кэпсээр.*

Ол кэнниттэн хартыыналары сабын уонна өссө биирдэ 1 уонна 2 нүөмэрдээхтэри арыйын. Бастакы уруһуйу көрдөрөн: *Бу мантан остуоруйа сабалар - диэн. Арай биир сарсыарда мэник ыт мас анныгар кырачаан борон кутуйах олорорун көрбүт. Ыт олус түгээнник кутуйабы туттаары ыстаммыт. Ол бириэмэбэ илиитигэр бакыат уонна саарык тутуурдаах үөрбүт-көппүт уол маһаһынтан төннөн испит. Уол ыт кутуйабы тутта сатыырын өйдөөн көрбүт.*

3 уонна 4 уруһуйдары ас (1 уонна 4 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). *Эмискэ кутуйах куотан хаалла, онтон ыт төбөтүн маска өлөрдө. Ыт төбөтүн күүскэ саайан ыйылаабыт. Уол соһуйан саарыгын албаска илиититтэн ытан кэбистэ. Көрбүтэ саарыга мас лабаатыгар иилистэн хаалбыт: «Оо, саарыгым көтөн хаалла!». Уол олус хомойдо эрэри хайаан да саарыгын ыларга сананна. Ол кэмнэ ыт уол бакыата сиргэ сытарын өйдөөн көрдө уонна санаата: Бу сосискалары сиэн кэбиһиэхпин баһарабын!*

5 уонна 6 уруһуйдары ас (1 уонна 6 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). *Орубуна ол кэмнэ уол саарыгын мастан ылаары үөһэ ытынна уонна бакыаттан ыт сосиска уоран сиэбитин өйдөөн көрбөтөх. Ыт минньигэс сосиска сиэн астынна, онтон уол саарыгын ылан үөрдэ.*

Кэпсээн манан түмүктэнэр.

«Кэпсээн манан түмүктэнэр» - диэн баран, ис хоһоонун төһө өйдөөбүтүн билэр ыйытыларда биэр.

“Ыт” кэпсээн боротокуола

I салаа: бородууксуя

А: Кэпсээн тутула (структурата), В: Кэпсээн таһыма (степень сложности)

С: Уйулба туругун ойуулааһын (УТО)

А: Кэпсээн тутула (структурата)

		Сөп эппиэт холобурдара ⁶	Баал-лара
A1.	Кирири тыл	Кэпсээнигэр бириэмэни/миэстэни бэлиэтиир тыллары туттубут буоллабына: «Арай биирдэ, Биир күн, Хаһан эрэ»; “Тыаба/Ойуурга», “Хонууга”, «Мас аттыгар” о д.а.	0 1 2 ⁷
<i>1 быһа тардыы: Ыт (ыт уонна кутуйах туһунан)</i>			
A2	УТО, кэпсээн сабаланыытыгар	Ыт оонньоон бабарбыт..., ыт олус интэриэһиргээбит... Ыт кутуйабы көрбүт...	0 1
A3	Сыала	Ыт кутуйабы тутуон/хабыан/сырсыан бабарбыт, кутуйахтыын оонньоон бабарбыт	0 1
A4	Холонуу	Ыт иннигэр/үөһээ ыстаммыт Ыт кутуйабы сырсыбыт, үүрбүт Ыт кутуйабы тута/сырса сатаабыт	0 1
A5	Түмүгэ	Ыт маска сааллыбыт Ыт сатаан кутуйабы туппатах/ылбатах/сырсыбатах Кутуйах куоппут/барбыт/быһаммыт/саспыт	0 1
A6	УТО	Ыт хомойбут/кыһырбыт Кутуйах үөрбүт/астыммыт/быһаммыт	0 1
<i>2 быһа тардыы: Уол (уол туһунан)</i>			
A7	УТО, кэпсээн сабаланыытыгар	Уол хомойбут Уол сөбүлээбэтэх; хомойбут; саарыгын аһыммыт Уол саарыгын мас үөһэ көрбүт	0 1
A8	Сыала	Уол саарыгын ылыан/төннөрүөн бабарбыт	0 1
A9	Холонуу	Уол мастан саарыгын ыла сатаабыт Саарыгын ылаары мас үрдүгэр тахсыбыт/ыстаммыт	0 1
A10	Түмүгэ	Уол саарыгын ылбыт/төннөрбүт Саарык быһаммыт, туох да буолбатах	0 1
A11	УТО	Уол олус үөрбүт/астыммыт (мээчигин ууттан таһааран)	0 1
<i>3 быһа тардыы: Ыт (ыт туһунан)</i>			
A12	УТО, кэпсээн	Ыт аччыктаабыт; кини интэриэһиргээбит. Ыт сосискаба ымсыырбыт/бабарбыт	0 1

⁶ Оҕо эппиэтэ бэриллибит холобурдарга майгыннаабат буоллабына, бу тест английскайды суруллубут толору вариантын көрүн.

⁷ Сыһыа эппиэттээбит, тугу да эппэтэх буоллабына – 0 баал, сөп эппиэткэ – 1 баал, эппиэтигэр хаһан, ханна буолбутун бэлиэтээн эппит буоллабына – 2 баал.

	сабаланыы тыгар	Ыт пакет иһигэр сосиска баарын көрбүт/өйдөөн көрбүт	
A13	Сыала	Ыт сосисканы сиэн/ылыан/уоруон баҕарбыт	0 1
A14	Холонуу	Ыт сосисканы ылбыт/урбут/хостообут; ... ыла/уора/хостуу сатаабыт	0 1
A15	Түмүгэ	Ыт сосисканы сизбит/ ылбыт	0 1
A16	Уйулба туруга	Ыт олус үөрбүт, топпут, аччыктаабат	0 1
A17.	1-17 боппуруостар эппиэттэрин уопсай түмүгэ:		

В: Кэпсээн таһыма (степень сложности)

Холонуу+түмүгэ ахсаана	Сыал ахсаана	Сыала+холонуу эбэтэр Сыала+түмүгэ ахсаана	Сыала+попытка +түмүгэ ахсаана
B1	B2	B3	B4

С: Уйулба туругун ойуулааһын (УТО)

C1	<p>УТО этиллибит ахсаана.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Көрөр, истэр, сыттыыр диэн хайысхалары ойуулааһын. - Аччыктыыр, утатар, уу иһиэн баҕарар, сылайбыт, ыалдьар диэн туруктары ойуулааһын. - Олорбут, утуйан турбут, утуйбут диэн өйдөбүллэри туттааһын. - Хомойбут, үөрбүт, кыһырбыт, долгуйбут, күүстээх, хорсун, соһуйбут диэн изйиилэри ойуулуур тыллары туһанааһын. - Баҕарар, толкуйдуур, билэр, умнар, быһаарар, ыйытар, былаанныыр диэн тыллары ойуулааһын. - Этэр, ааттыыр, хаһытыыр, ыйытар, сэрэтэр диэн тыллары туттааһын.
-----------	--

II салаа. Ис хоһоонун өйдүүр дьобура

		Сөп эппиэт холобурдара	Сыыһа эппиэт холобурда ра	Баал- лара
0	Остуоруйаны сөбүлээтин дуо?	Баал турбат		
D1.	Тоҕо ыт ыстаммытай? (1-2 уруһуйдары көрдөр)	Кутуйабы тутуон/хабыан/ылы ан баҕарбыт	Ыт оонньуон/с үүрүөн баҕарбыт	0 1
D2.	Ыт тугу санаабытый? (3 №-дээх уруһуйу көрдөрүң)	Хомойбут/кыыһырбыт Ыалдыбыт	Үчүгэй/үө рбүт	0 1
D3.	(Бу боппуруоһу D2 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D2 сөпкө быһаарбыт буоллабына D3 тута биир баал туруорун уонна D4 көһүн). Эн санааҕар тоҕо ыт санаата түспүтүй/кыыһырбытый/ хомойбутуй? ⁸	Сатаан кутуйабы туппатах/ылбатах; маска сааллыбыт; төбөтүн/атабын өлөрбүт.	Атын эппиэт	0 1
D4.	Уол тоҕо маска ыстаммытый? (5№-дээх уруһуйу көрдөрүң)	Саарыгын ылыан/хабыан/төн нөрүөн баҕарар	Маска тахсан оонньуон баҕарар	0 1
D5.	Уол тугу саныырый? (6№-дээх уруһуйу көрдөрүң)	Уол үөрбүт	Уол кыыһырбыт /хомойбут	0 1
D6.	(Бу боппуруоһу D5 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D5 сөпкө быһаарбыт буоллабына D6 тута биир баал туруорун уонна D7 көһүн). Эн санааҕар уол туохтан үөрбүтүй? ⁹	Саарыгын ылбыт/төннөрбүт	Уол күлбүт Атын сыыһа эппиэт	0 1
D7.	Тоҕо ыт сосисканы ылбытый? (5 №-дээх уруһуйу көрдөрүң)	Ыт сосисканы ылыан/уоруон/сиэн баҕарбыт. Кутуйабы сатаан туппатах. Уол көрбөт кэмигэр. Ыттар сосиска силлэрин сөбүлүүллэр.	Сосискан ан оонньуур	0 1

⁸ D3 ыйытаргытыгар оҕо D2 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

⁹ D6 ыйытаргытыгар оҕо D5 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

		Сосиска - минньигэс		
D8.	Арай уол ыты өйдөөн көрбүт буоллун. Эн санааҕар уол туох санааҕа кэлиэ этэй? (6 №-дээх уруһуйу көрдөрүн)	Уол хомойуо/кыыһырыа этэ	Үчүгэй, үөрүө этэ	0 1
D9.	(Бу боппуруоһу D8 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D8 сөпкө быһаарбыт буоллабына D9 тута биир баал туруорун уонна D10 көһүн). Эн санааҕар уол тоҕо кыыһырбытый/хомойбу туй? ¹⁰	Ыт сосисканы ылбыт/уорбут/сиэбит Уол бэйэтэ сосисканы сиэн баҕарбыт. Сосиска уол киэнэ этэ.	Атын сыыһа эппиэт	0 1
D10.	Ыт уонна уол доҕордуу буолар кыахтаахтар да? Тоҕо?	Суох – оҕо кырата биир биричиинэни ааттыахтаах.	Сөп/ Билбэппин Атын сыыһа эппиэт	0 1
D11.	1-10 боппуруостар эппиэттэрин уопсай түмүгэ:			

¹⁰ D9 ыйытаргытыгар оҕо D8 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

«Чыычаах оџолоро» остуоруйа боротокуола

Кэпсээнин / истибити кэпсээнин / холобур буолар кэпсээн

Оџо аата: _____

Төрөөбүт күнэ, сыла: _____

Тест ытыллыбыт күнэ, сыла: _____

Оџо толору сааһа: _____

Уола-кыыһа _____

Тест ытааччы толору аата: _____

Иккис тылы кытта алтыспыт бириэмэтэ
(ыйынан): _____

Уһуйаанна киирбит күнэ: _____

Уһуйаан аата: _____

Эрдэттэн тест ытар матырыаалларгытын бэлэмнээн: диктофон уонна хартыналардаах кэмбиэрдэр. Тест саҕаланыан иннинэ кэмбиэрдэр остуолга сытыахтаахтар. Үлэ саҕаланыыта диктофоннутун булгуччу холбуугут уонна тест бүтүөр диэри барытын устабыт.

Бэлэмнэнии

Оџону кытта аан бастаан билсирһэр сэхэргэһии: *Чугас доџорун аата ким диэний? Тэлэбиисэринэн тугу көрөргүн сөбүлүүгүн? Остуоруйа кэпсииргин сөбүлүүгүн дуо? Кэпсээн истэргин сөбүлүүгүн дуо?*

Инструкциялар

Кэпсэтэр инструкция

Оџону утары олоодоон уонна быһаарабын: *Бу үс кэмбиэр сытар. Хас биирдии кэнбиэр интэриэһинэй остуоруйалаах. Биир саамай сөбүлээбит кэмбиэргин тал уонна иһигэр баар хартыынанан остуоруйата кэпсээ. Кэмбиэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оџо эрэ көстөрүн курдук уурун уонна быһаарын: Бу хартыыналары болџойон көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин дуо?.*

1 уонна 2 нүөмэрдээх хартыыналары арийан баран этин: *Бу хартыыналары көрөн туран, баһаалыста, миэхэ интэриэһинэй остуоруйата кэпсээ*". Оџо бастакы икки хартыыналары көрдөрүн уонна *"Билигин миэхэ бу хартыыналарынан миэхэ олус интэриэһинэй остуоруйата толкуйдаан кэпсээн көр – диэн көрдөһүн. Оџо сатаан кэпсээмээри гыннабына: Бу хартыыналарынан остуоруйата кэпсээн боруобалаа"* (хартыыналары көрдөрүн). Бастакы иккис хартыынаны кэпсээ бүттэбинэ, аныгыскы кэлэр икки уруһуйдары арийан биэрин (1-4 хартыыналар көстөллөрүн курдук), онтон 5-6 хартыыналары.

Бастакы икки уруһуйу кэпсээн бүттэбинэ, ол кэнниттэн кэлэр үсүһү уонна төрдүһү арийын, кэпсээн бүттэбинэ салгыы 5-6 уруһуйу (1-6 хартыыналар бары көстөллөрүн курдук). Уруһуйдар оџо эрэ көстүөхтээхтэрин умнуман. Өскөтүн оџо сатаан кэпсээбэккэ тохтоон хаалабына бу курдук тылларынан көмөлөһүөххэ сөп:

“Өссө туох буолбутуй?”, “Салгыы кэпсээ”, “Тугу эбэбин кэпсээннэр?”. Оҕо кэпсээнин түмүктээбит курдук буоллабына: “Кэпсээн бүттэххинэ миэхэ этээр”.

Оҕо кэпсээн бүттэбинэ булгуччу хайбаан уонна боппуруостары биэрин.

Истибити кэпсэтэр инструкция

Оҕону утары олордун уонна быһаарын: *Эн иннигэр үс кэмбизэр сытар. Хас биирдии кэмбизэргэ интэриэһинэй да интэриэһинэй остуоруйалары уктум. Биир саамай сөбүлээбит кэмбизэргин тал уонна иһигэр баар хартыынан остуоруйата кэпсээ эрэ. Кэмбизэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оҕоҕо эрэ көстөрүн курдук уурун уонна быһаарын: Бу хартыыналары олус болҕомтолоохтук көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин да? Мин билигин эйиэхэ биир остуоруйаны кэпсиэм. Олус болҕомтолоохтук иһит уонна миэхэ кэпсээр.*

Ол кэнниттэн хартыыналары сабын уонна өссө биирдэ 1 уонна 2 нүөмэрдээхтэри арыйын. Бастакы уруһуйу көрдөрөн: «Бу мантан остуоруйа саҕаланар» - диэн. *Арай биир сарсыарда ийэ чыычаах оҕолоро аччыктаан уйаларыгар чыып-чаап сангаралларын истибит. Уйатыттан көтөн, ас көрдүү барбыт. Ону аччык куоска өйдөөн көрдө уонна санаата: “Мммм, туох дыктини көрөбүнүй бу маска?”*

3 уонна 4 уруһуйдары ас (1 уонна 4 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). *Ол кэмгэ ийэ чыычаах оҕолорун аһатаары чизрбэлээх кэлбит уонна куосканы өйдөөн көрбүт. Чыычаах оҕолоругар чизрбэ булан, олус үөрбүт этэ. Куоска чыычаах оҕолорун ылаары мас үрдүгэр тахсан киирэн барда. Биир чыычаабы харбаан ыла оуста. Арай мас аттынан хорсун ыт сүүрэн испит уонна чыычаабы быһыһырга санаммыт.*

5 уонна 6 уруһуйдары ас (1 уонна 6 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). *Ыт куоскаба улаханник эппит: «Сип билигин ыт чыычаабы!».* Оннук диэт, куоска кутуругун ытыран, аллараа тардыбыт. *Куоска чыычаах оҕотун ыыппыт, ыт куосканы үүрбүт. Ыт чыычаабы быһаан олус үөрбүт, онтон куоска аччык хаалбыт.*

Кэпсээн манан түмүктэнэр.

1 уонна 2 нүөмэрдээх хартыыналары арыйан баран этин: *Бу хартыыналары көрөн туран, баһаалыста, миэхэ саамай интэриэһинэй остуоруйата кэпсээн көр.* Бастакы икки уруһуйу кэпсээн бүттэбинэ, ол кэнниттэн кэлэр үсүһү уонна төрдүһү арыйын, кэпсээн бүттэбинэ салгыы 5-6 уруһуйу (1-6 хартыыналар бары көстөллөрүн курдук). Уруһуйдар оҕоҕо эрэ көстүөхтээхтэрин умнуман. Өскөтүн оҕо сатаан кэпсээбэккэ тохтоон хаалабына бу курдук тылларынан көмөлөһүөххэ сөп: “Өссө туох буолбутуй?”, “Салгыы кэпсээ”, “Тугу эбэбин кэпсээннэр?”. Оҕо кэпсээнин түмүктээбит курдук буоллабына: “Кэпсээн бүттэххинэ миэхэ этээр”. Оҕо кэпсээн бүттэбинэ булгуччу хайбаан уонна ис хоһоонун төһө өйдөөбүтүн быһаарар боппуруостары биэрин.

Холобур буолар кэпсээн инструкцията

Оҕо утары олорун уонна быһаарын: *Эн иннигэр үс кэмбизэр сытар. Хас биирдии кэмбизэргэ олус интэриэһинэй остуоруйалары уктум. Биир саамай сөбүлээбит кэмбизэргин тал, онтон мин эйиэхэ ол хартыынанан остуоруйа кэпсиэм. Кэмбизэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оҕоҕо эрэ көстөрүн курдук уурун уонна быһаарын: Бу хартыыналары олус болҕомтолоохтук көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин дуо? Мин билигин эйиэхэ биир остуоруйаны кэпсиэм. Олус болҕомтолоохтук иһит уонна миэхэ кэпсээр.*

Ол кэнниттэн хартыыналары сабын уонна өссө биирдэ 1 уонна 2 нүөмэрдээхтэри арийын. Бастагы уруһуйу көрдөрөн: «Бу мантан остуоруйа саҕаланар» - диэн. Арай биир сарсыарда ийэ чыычаах оболоро аччыктаан уйаларыгар чыып-чаап сангаралларын истибит. Уйатыттан көтөн, ас көрдүү барбыт. Ону аччык куоска өйдөөн көрдө уонна санаата: Мммм, туох дьиктини көрөбүнүй бу маска?

3 уонна 4 уруһуйдары ас (1 уонна 4 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). Ол кэмгэ ийэ чыычаах оболоругар чизрбэ астаах кэлбит уонна куосканы өйдөөн көрбүт. Чыычаах оболоругар чизрбэ булан, олус үөрбүт этэ. Куоска чыычаах оболорун ылаары мас үрдүгэр тахсан киирэн барда. Биир чыычаабы ыла обуста. Арай мас аттынан хорсун ыт сүүрэн испит уонна чыычаабы быыһыырга санаммыт.

5 уонна 6 уруһуйдары ас (1 уонна 6 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). Ыт куоскаба улаханлык эппит: «Сип билигин ыт чыычаабы!». Оннук диэт, куосканы кутуруугуттан ытыран, аллара тардыбыт. Куоска чыычаах оботун ыппыт, ыт куосканы үүрбүт. Ыт чыычаабы быыһаан олус үөрбүт, онтон куоска аччык хаалбыт.

Кэпсээн манан түмүктэнэр.

Кэпсээн манан түмүктэнэр - диэн баран, ис хоһоонун төһө өйдөөбүтүн билэр ыйытыыларда биэр.

“Чыычаах оџолоро” кэпсээн боротокуола

I салаа: бородууксуџа

A: Кэпсээн тутула (структурата), **B:** Кэпсээн таһыма (степень сложности)

C: Уџулџа туругун ойуулааһын (УТО)

A: Кэпсээн тутула (структурата)

		Сөп эппиэт холобурдара¹¹	Баал-лара
A1.	Кириџи тыл	Кэпсээнџер бириэмэни/миэстэни бэлиэтиир тыллары туттубут буоллаџына: «Арай биирдэ, Биир күн, Хаһан эрэ»; “Тыаџа/Оџуурга», “Хонууга”, «Мас аттыгар», «чыычаах уџатыгар” о д.а.	0 1 2 ¹²
<i>1 быһа тардыы: Иџэ чыычаах (иџэ чыычаах уонна чыычаах оџолорун туһунан)</i>			
A2.	УТО, кэпсээн саџаланыытыгар	Чыычаах оџолоро аччыктаабыттар, аһыахтарын баџарбыттар, ытаабыттар, ас көрдөөбүттэр... Иџэ чыычаах , мамалара оџолоро аччыктаабыттарын көрбүт...	0 1
A3.	Сыала	Иџэ чыычаах оџолорун аһатыан баџарбыт/чиэрбэ булуон наада...	0 1
A4.	Холонуу	Иџэ чыычаах ас көрдүү барбыт/көппүт... Иџэ чыычаах ас көрдүү сатаабыт..	0 1
A5.	Түмүгэ	Иџэ чыычаах ас булбут, туппут, аџалбыт, астааах кэлбит/чиэрбэ аџалбыт/ оџолорун аһаппыт Оџолор ас ылбытар, аһаабыттар..	0 1
A6.	УТО	Иџэ чыычаах олус үөрбүт, астыммыт... Чыычаах оџолоро аһаабыттар, чиэрбэ ылбыттар...	0 1
<i>2 быһа тардыы: Куоска (куоска уонна чыычаах оџолорун туһунан)</i>			
A7.	УТО, кэпсээн саџаланыытыгар	Куоска иџэ чыычаах көтөн эрэрин көрбүт, оџолор соџотох хаалбыттарын көрбүт... Куоска аччыктаабыт, “наһаа минньџигэс” дии санаабыт...	0 1
A8.	Сыала	Куоска чыычаах оџолорун сиэн / тутуон баџарбыт	0 1
A9.	Холонуу	Куоска маска тахсыбыт / ыттыбыт... Куоска чыычаах оџотун туту/ыла /сии сатаабыт...	0 1
A10.	Түмүгэ	Куоска чыычааџы туппут/ылбыт Куоска чыычаах оџотун туту/сии сыыспыт...	0 1
A11.	УТО	Куоска олус үөрбүт/астыммыт... Чыычаах оџолоро куттаммыттар, соһуйбуттар, ытаабыттар...	0 1
<i>3 быһа тардыы: Ыт (ыт туһунан)</i>			

¹¹ Оџо эппиэтэ бэриллит холобурдарга майгыннаабат буоллаџына, бу тест английскайды суруллубут толору варианын көрүн.

¹² Сыыһа эппиэттээбит, тугу да эппэтэх буоллаџына – 0 баал, сөп эппиэткэ – 1 баал, эппиэтигэр хаһан, ханна буолбутун бэлиэтээн эппит буоллаџына – 2 баал.

A12.	УТО, кэпсээн сабаланыы тыгар	Ыт чыычаах оџолорун куоска сиэри гыммытын көрбүт... Чыычаах оџолоро кутталга түбэспиттэр...	0 1
A13.	Сыала	Ыт куосканы тохтотуон баџарбыт/ чыычаах оџолорун быыһыан баџарбыт...	0 1
A14.	Холонуу	Ыт куосканы кутуругуттан ытырбыт/тардыбыт/туппут... Ыт куоскаџа саба түспүт/ыстаммыт... Ыт куосканы мастан үүрэ сатаабыт...	0 1
A15.	Түмүгэ	Ыт куосканы үүрбүт/куттаабыт... Куоска чыычааџы ыыппыт / куоппут... Чыычаах оџолоро быыһаммыттар...	0 1
A16.	Уйулџа туруга	Ыт бэйэтин киэн туттубут/үөрбүт (чыычааџы быыһаабытыттан) Куоска хомойбут/кыыһырбыт/аччык хаалбыт/сөбүлээбэтэх.... Ийэ-чыычаах олус үөрбүт, уоскуйбут...	0 1
A17.	1-17 боппуруостар эппиэттэрин уопсай түмүгэ:		

В: Кэпсээн таһыма (степень сложности)

Холонуу+түмүгэ ахсаана	Сыал ахсаана	Сыала+холонууэбэтэр Сыала+түмүгэ ахсаана	Сыала+холонуу +түмүгэ ахсаана
B1	B2	B3	B4

С: Уйулџа туругун ойуулааһын (УТО)

C1	<p>УТО этиллибит ахсаана.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Көрөр, истэр, сыттыыр диэн хайысхалары ойуулааһын. - Аччыктыыр, утатар, уу иһиэн баџарар, сылайбыт, ыалдьар диэн туруктары ойуулааһын. - Олорбут, утуйан турбут, утуйбут диэн өйдөбүллэри туттааһын. - Хомойбут, үөрбүт, кыыһырбыт, долгуйбут, күүстээх, хорсун, соһуйбут диэн иэйиилэри ойуулуур тыллары туһанааһын. - Баџарар, толкуйдуур, билэр, умнар, быһаарар, ыйытар, былаанныыр диэн тыллары ойуулааһын. - Этэр, ааттыыр, хаһытыыр, ыйытар, сэрэтэр диэн тыллары туттааһын.
-----------	---

II салаа. Ис хоһоонун өйдүүр дьобура

		Сөп эппиэт холобурдара	Сыыһа эппиэт холобурдара	Баал- лара
0	Остуоруйаны сөбүлээтин да?	Баал турбат		
D1	Тоҕо ийэ-чыычаах көтөн барарый? (1-2 уруһуйдары көрдөр)	Оҕолорун аһатыан баҕарар/ чиэрбэ аҕалыан наада/ ас булаары көппүт Чыычаах оҕолоро аччыктаабыттар	Оҕолорун быраҕан барбыт/ аҕаларын көрдүү көппүт/ үлэлии барбыт	0 1
D2.	Чыычаах оҕолоро туох санаалаахтарый? (1№- дээх уруһуйу көрдөрүң)	Куһаҕан Кинилэр аччыктаабыттар/ытаа быттар/ас көрдөөбүттэр.	Үчүгэй/үөрбүтт эр/сөхпүттэр Кинилэр куттаммыттар, соҕотухсуйбутт ар	0 1
D3.	(Бу боппуруоһу D2 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D2 сөпкө быһаарбыт буоллабына D3 тута биир баал туруорун уонна D4 көһүн). Эн санааҕар тоҕо чыычаахтар хомойбуттарый, аччыктаабыттарый? ¹³	Кинилэр тумсулара/айахтара аһаҕас.. Кинилэр «Биһиги аччыктаатыбыт!» диэн хаһыытыыллар. Ийэ чыычаах ас көрдүү көппүт, чиэрбэлээх кэлбит Чыычаах оҕолоро мэлдьи аччыктар/аһыахтары н баҕарбыттар	Кинилэр үөрбүттэр Кинилэр ийэлэрин кытта көтүөхтэрин баҕарбыттар Кинилэр куосканы көрөн куттаммыттар. Ийэлэрэ баран хомойбуттар.	0 1
D4.	Тоҕо куоска маска ыттыбытый? (3№-дээх уруһуйу көрдөрүң)	Кини чыычааҕы ылыан/тутуон/сиэн баҕарар. Ийэлэрэ суобун көрөн, чыычааҕы тутуон баҕарбыт.	Чыычааҕы кытта оонньоон баҕарар.	0 1
D5.	Куоска тугу саныырый? (5-6№-дээх уруһуйу көрдөрүң)	Хомойбут. Өссө да аччык/кыыһырбыт...	Үчүгэй, үөрбүт/астымм ыт	0 1
D6.	(Бу боппуруоһу D5 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D5 сөпкө быһаарбыт буоллабына D6 тута биир баал туруорун уонна D7 көһүн). Эн санааҕар куоска тоҕо хомойбутуй/өссө да аччыгый? ¹⁴	Чыычаахтары сатаан туппатах. Сыалын ситиспэтэх. Ыттан куттаммыт. Ыт куосканы туппут, ы тырбыт...	Куоска үөрбүт. Ыт куоскаҕа ас биэрбит. Ыт куосканы сиэн баҕарбыт. Мин билбэппин.	0 1
D7.	Тоҕо ыт куосканы кутуругун хаппытый? (5	Чыычаахтары быһыахха наада	Ыт бэйэтэ чыычаахтары	0 1

¹³ D3 ыйытаргытыгар оҕо D2 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

¹⁴ D6 ыйытаргытыгар оҕо D5 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

	<i>№-дээх уруһуйу көрдөрүн)</i>	диэн көрбүт/көмүскүөн баҕарбыт/көмөлөһүөн баҕарыт. Куосканы тохтотуон /мастан үүрүөн баҕарбыт, чыычаахтары быыһыан/көмүскүөн баҕарбыт. Чыычахтары сиэтимээри/ куосканы үүрээри...	сиэн баҕарбыт/ куосканы кытта оонньуур. Ыттар куосканы сөбүлээбэттэр.	
D8.	Арай ыт чыычаабы көрбүт буоллун? Ыт тугу саныа этэй? (6 №-дээх уруһуйу көрдөрүн)	Ыт дуоһуйуо/үөрүө/бэйэт инэн киэн туттуо этэ. Кинилэри көмүскүөн баҕарар. Бэйэтин герой курдук сананыа этэ.	Куһаҕан, кыыһырыа, хомойуо этэ. Куосканы тутуон баҕарыа этэ.	0 1
D9.	(Бу боппуруоһу D8 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D8 сөпкө быһаарбыт буоллабына D9 тута биир баал туруорун уонна D10 көһүн). Эн санааҕар ыт туохтан үөрбүтүй? ¹⁵	Ыт куосканы үүрбүтүттэн, чыычаахтары быыһаабытыттан, көмөлөспүтүттэн. Чыычаахтар быыһааммыттарыттан. Куоска аны кэлбэт.	Ыт күлэр, үөрэр. Куосканы туппатах. Чыычаахтары бэйэтэ сиэн баҕарар. Куоскаҕа кыыһырар.	0 1
D10.	Ийэ чыычаах кими ордук сөбүлүүрүй – куосканы эбэтэр ыты? Тоҕо?	Ыт – оҕо кырата 1 биричиинэни ааттыахтаах (холобур, ыт чыычаахтары быыһаабыт, куосканы үүрбүт о.д.а.).	Куоска/мин билбэппин. Атын сыһа эппиэт	0 1
D11.	1-10 боппуруостар эппиэттерин уопсай түмүгэ:			

¹⁵ D9 ыйытаргытыгар оҕо D8 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

«Коза оџолоро» остуоруйа боротокуола

Кэпсээһин / истибити кэпсээһин / холобур буолар кэпсээн

Оџо аата: _____

Төрөөбүт күнэ, сыла: _____

Тест ытыллыбыт күнэ, сыла: _____

Оџо толору сааһа: _____

Уола-кыыһа _____

Тест ытааччы толору аата: _____

Иккис тылы кытта алтыспыт бириэмэтэ
(ыйынан): _____

Уһуйаанна киирбит күнэ: _____

Уһуйаан аата: _____

Эрдэттэн тест ытар матырыаалларгытын бэлэмнээн: диктофон уонна хартыналардаах кэмбиэрдэр. Тест саҕаланынан иннинэ кэмбиэрдэр остуолга сытыахтаахтар. Үлэ саҕаланыыта диктофоннутун булгуччу холбуугут уонна тест бүтүөр диэри барытын устабыт.

Бэлэмнэни

Оџону кытта аан бастаан билсирхэр сэхэргэһии: *Чугас доџорун аата ким диэний? Тэлэбиисэринэн тугу көрөргүн сөбүлүүгүн? Остуоруйа кэпсиригин сөбүлүүгүн дуо? Кэпсээн истэригин сөбүлүүгүн дуо?*

Инструкциялар

Кэпсэтэр инструкция

Оџону утары олоодоџун уонна быһаарабын: *Бу үс кэмбиэр сытар. Хас биирдии кэмбиэр интэриэһинэй остуоруйалаах. Биир саамай сөбүлээбит кэмбиэригин тал уонна иһигэр баар хартыынанан остуоруйата кэпсээ. Кэмбиэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оџо эрэ көстөрүн курдук уурун уонна быһаарын: Бу хартыыналары болџойон көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин дуо?.*

1 уонна 2 нүөмэрдээх хартыыналары арыян баран этин: *“Бу хартыыналары көрөн туран, баһаалыста, миэхэ интэриэһинэй остуоруйата кэпсээ”*. Оџо бастакы икки хартыыналары көрдөрүн уонна *“Билигин миэхэ бу хартыыналарынан миэхэ олус интэриэһинэй остуоруйата толкуйдаан кэпсээн көр”* – диэн көрдөһүн. Оџо сатаан кэпсээмээри гыннабына: *“Бу хартыыналарынан остуоруйата кэпсээн боруобалаа”* (хартыыналары көрдөрүн). Бастакы иккис хартыынанан кэпсээн бүттэбинэ, аныгыскы кэлэр икки уруһуйдары арыян биэрин (1-4 хартыыналар көстөллөрүн курдук), онтон 5-6 хартыыналары. Бастакы икки уруһуйу кэпсээн бүттэбинэ, ол кэнниттэн кэлэр үсүһү уонна төрдүһү арыын, кэпсээн бүттэбинэ салгыы 5-6 уруһуйу (1-6 хартыыналар бары көстөллөрүн курдук). Уруһуйдар оџо эрэ көстүөхтээхтерин умнуман. Өскөтүн оџо сатаан кэпсээбэккэ тохтоон

хааллабына бу курдук тылларынан көмөлөһүөххэ сөп: “Өссө туох буолбутуй?”, “Салгыы кэпсээ”, “Тугу эбэбин кэпсээннэр?”. Оҕо кэпсээнин түмүктээбит курдук буоллабына: “Кэпсээн бүттэххинэ миэхэ этээр”.

Оҕо кэпсээн бүттэбинэ булгуччу хайбаан уонна боппуруостары биэрин.

Истибити кэпсэтэр инструкция

Оҕону утары олордун уонна быһаарын: «Эн иннигэр үс кэмбиэр сытар. Хас биирдии кэмбиэргэ интэриэһинэй да интэриэһинэй остуоруйалары уктум. Биир саамай сөбүлээбит кэмбиэргин тал уонна иһигэр баар хартыынанан остуоруйата кэпсээ». Кэмбиэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оҕоҕо эрэ көстөрүн курдук уурун уонна быһаарын: “Бу хартыыналары олус болҕомтолоохтук көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин да? Мин билигин эйиэхэ биир остуоруйаны кэпсиэм. Олус болҕомтолоохтук иһит уонна миэхэ кэпсээр”.

Ол кэнниттэн хартыыналары сабын уонна өссө биирдэ 1 уонна 2 нүөмэрдээхтэри арийын. Бастакы уруһуйу көрдөрөн: «Бу мантан остуоруйа саҕаланар» - диэн. Арай биир сарсыарда күөл аттыгар ийэ коза оҕото ууга түспүтүн истибит уонна куттанан хаһытаабыт. Коза оҕотун ууттан таһаараары күөлгэ ыстаммыт. Арай аччык саһыл ону өйдөөн көрбүт уонна: Ммм, туох минньигэһи көрөбүн?

3 уонна 4 уруһуйдары ас (1 уонна 4 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). Ол кэмгэ ийэ коза оҕотун ууттан таһаарбыт уонна саһылы өйдөөн көрбүт. Коза оҕотун быһаан олус үөрбүт этэ. Саһыл коза атын оҕотун ылаары иннигэр ыстаммыт. Ону хорсун чыычаах маска олорон көрбүт уонна коза оҕотун быһыһырга санаммыт.

5 уонна 6 уруһуйдары ас (1 уонна 6 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). Чыычаах хаһытаабыт: «Сип билигин кинини ыйт!». Онтон саһыл кутуругун тумсутунан тонсуйбут. Саһыл коза оҕотун ыппыт, чыычаах кинини үүрбүт. Чыычаах коза оҕотун быһаан олус үөрбүт, онтон саһыл аччык хаалбыт.

Кэпсээн манан түмүктэнэр.

1 уонна 2 нүөмэрдээх хартыыналары арийан баран этин: Бу хартыыналары көрөн туран, баһаалыста, миэхэ интэриэһинэй да интэриэһинэй остуоруйата кэпсээн көр. Бастакы икки уруһуйу кэпсээн бүттэбинэ, ол кэнниттэн кэлэр үсүһү уонна төрдүһү арийын, кэпсээн бүттэбинэ салгыы 5-6 уруһуйу (1-6 хартыыналар бары көстөллөрүн курдук). Уруһуйдар оҕоҕо эрэ көстүөхтээхтэрин умнуман. Өскөтүн оҕо сатаан кэпсээбэккэ тохтоон хаалабына бу курдук тылларынан көмөлөһүөххэ сөп: “Өссө туох буолбутуй?”, “Салгыы кэпсээ”, “Тугу эбэбин кэпсээннэр?”. Оҕо кэпсээнин түмүктээбит курдук буоллабына: “Кэпсээн бүттэххинэ миэхэ этээр”. Оҕо кэпсээн бүттэбинэ булгуччу хайбаан уонна ис хоһоонун төһө өйдөөбүтүн быһаарар боппуруостары биэрин.

Холобур буолар кэпсээн инструкцията

Оҕону утары олордун уонна быһаарын: Эн иннигэр үс кэмбиэр сытар. Хас биирдии кэмбиэргэ интэриэһинэй да интэриэһинэй остуоруйалары уктум. Биир саамай сөбүлээбит кэмбиэргин тал, онтон мин эйиэхэ ол хартыынанан остуоруйа кэпсиэм. Кэмбиэр иһиттэн хартыыналары хостоон, оҕоҕо эрэ көстөрүн курдук уурун уонна быһаарын: “Бу хартыыналары олус болҕомтолоохтук көр, ол гынан баран миэхэ көрдөрүмэ. Эн эрэ көрүөххүн сөп. Бэлэмгин да? Мин билигин эйиэхэ биир остуоруйаны кэпсиэм. Олус болҕомтолоохтук иһит уонна миэхэ кэпсээр”.

Ол кэнниттэн хартыыналары сабын уонна өссө биирдэ 1 уонна 2 нүөмэрдээхтэри арыйын. Бастакы уруһуйу көрдөрөн: «Бу мантан остуоруйа сабалар» - диэн. Арай биир сарсыарда күөл аттыгар ийэ коза оҕото ууга түспүтүн истибит уонна куттанан хаһытаабыт. Коза оҕотун ууттан таһаараары күөлгэ ыстаммыт. Арай аччык саһыл ону өйдөөн көрбүт уонна: «Ммм, туох минньигэһи көрбүн?»

3 уонна 4 уруһуйдары ас (1 уонна 4 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). Ол кэмгэ ийэ коза оҕотун ууттан таһаарбыт уонна саһылы өйдөөн көрбүт. Коза оҕотун быыһаан олус үөрбүт этэ. Саһыл коза атын оҕотун ылаары иннигэр ыстаммыт. Ону хорсун чыычаах маска олорон көрбүт уонна коза оҕотун быыһырга санаммыт.

5 уонна 6 уруһуйдары ас (1 уонна 6 уруһуйдар бары бииргэ көстөллөрүн курдук). Чыычаах хаһытаабыт: «Сип билигин кинини ыйт!». Онтон саһыл кутуругун тумсутунан тонсуйбут. Саһыл коза оҕотун ыппыт, чыычаах кинини үүрбүт. Чыычаах коза оҕотун быыһаан олус үөрбүт, онтон саһыл аччык хаалбыт.

Кэпсээн манан түмүктэнэр.

Кэпсээн манан түмүктэнэр - диэн баран, ис хоһоонун төһө өйдөөбүтүн билэр ыйытыыларда биэр.

“Коза оџолоро” кэпсээн боротокуола

I салаа: бородууксуя

A: Кэпсээн тутула (структурата), **B:** Кэпсээн таһыма (степень сложности)

C: Уйулџа туругун ойуулааһын (УТО)

A: Кэпсээн тутула (структурата)

		Сөп эппиэт холобурдара¹⁶	Баал-лара
A1.	Кириии тыл	Кэпсээнигэр бириэмэни/миэстэни бэлиэтиир тыллары туттубут буоллабына: «Арай биирдэ, Биир күн, Хаһан эрэ»; “Тыаџа/Ойуурга», “Хонууга”, «Күөлгэ”, «уу аттыгар” о д.а.	0 1 2 ¹⁷
<i>1 быһа тардыы: Ийэ коза (ийэ коза уонна коза оџолорун туһунан)</i>			
A2.	УТО, кэпсээн саџаланыытыгар	Коза оџото куттаммыт, ытаабыт, ийэтин ыһырбыт Ийэ коза оџотун ууга көрөн куттаммыт. Ийэ коза оџото ууга сатаан харбаабатын иһин куттаммыт	0 1
A3..	Сыала	Ийэ коза оџотун ууттан таһаарыан/быыһыан баџарбыт.	0 1
A4.	Холонуу	Ийэ коза ууга киирбит/ыстаммыт. Ийэ коза оџотугар көмөлөһөр, ууттан таһаарбыт.	0 1
A5.	Түмүгэ	Ийэ коза оџотун ууттан таһаарбыт, көмөлөспүт. Коза оџото быыһаммыт, кинини ууттан таһаарбыт.	0 1
A6.	УТО	Ийэ коза олус үөрбүт, астыммыт, дуоһуйбут. Коза оџотун аны ким да тыппат, дьоллоох уонна туохтан да куттаммат.	0 1
<i>2 быһа тардыы: Саһыл (саһыл уонна коза оџотун туһунан)</i>			
A7.	УТО, кэпсээн саџаланыытыгар	Саһыл коза оџото соџотох хаалбытын көрбүт. Саһыл аччыктаабыт уонна коза оџотун сиэри ымсыырбыт.	0 1
A8.	Сыала	Саһыл коза оџотун тутуон/сиэн/ылыан баџарбыт.	0 1
A9.	Холонуу	Саһыл коза оџотун диэки ыстаммыт.	0 1
A10.	Түмүгэ	Саһыл коза оџотун туппут. Саһыл коза оџотун тутан сии сыспыт.	0 1
A11.	Уйулџа туруга	Саһыл үөрбүт. Коза оџото куттаммыт, ытаабыт.	0 1
<i>3 быһа тардыы: Чыычаах (чыычаах, саһыл уонна коза оџотун туһунан)</i>			
A12.	УТО, кэпсээн саџаланыытыгар	Чыычаах/Тураах коза оџотун быыһаахха наада диэн көрбүт/ саһыл сиэри гыммыт диэн көрбүт.	0 1

¹⁶ Оџо эппиэтэ бэриллибит холобурдарга майгыннаабат буоллабына, бу тест английскайды суруллубут толору вариантын көрүн.

¹⁷ Сыыһа эппиэттээбит, тугу да эппэтэх буоллабына – 0 баал, сөп эппиэткэ – 1 баал, эппиэтигэр хаһан, ханна буолбутун бэлиэтээн эппит буоллабына – 2 баал.

A13.	Сыала	Чыычаах/тураах саһылы тохтотуон, коза оҕотун быыһыан баҕарбыт.	0	1
A14.	Холонуу	Чыычаах саһылга саба түспүт, ытырбыт, кутуругун тонсуйбут... Чыычаах саһылы тутта сатаабыт...	0	1
A15.	Түмүгэ	Чыычаах саһылы үүрбүт Саһыл коза оҕотун ыппыт Коза оҕото быыһаммыт	0	1
A16.	УТО	Чыычаах коза оҕотун быыһаан киэн туттубут. Саһыл хомойбут, аччыктаабыт, кутуруга ыалдыбыт. Коза оҕолоро үөрбүттэр, быыһаммыттар. Ийэ коза үөрбүт, уоскуйбут.	0	1
A17.	1-17 боппуруостар эппиэттерин уопсай түмүгэ:			

В: Кэпсээн таһыма (степень сложности)

Холонуу+түмүгэ ахсаана	Сыал ахсаана	Сыала+холонуу эбэтэр Сыала+түмүгэ ахсаана	Сыала+попытка +түмүгэ ахсаана
B1	B2	B3	B4

С: Уйулҕа туругун ойуулааһын (УТО)

C1	<p>УТО этиллибит ахсаана.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Көрөр, истэр, сыттыыр диэн хайысхалары ойуулааһын. - Аччыктыыр, утатар, уу иһиэн баҕарар, сылайбыт, ыалдыар диэн туруктары ойуулааһын. - Олорбут, утуйан турбут, утуйбут диэн өйдөбүллэри туттааһын. - Хомойбут, үөрбүт, кыһырбыт, долгуйбут, күүстээх, хорсун, соһуйбут диэн иэйиилэри ойуулуур тыллары туһанааһын. - Баҕарар, толкуйдуур, билэр, умнар, быһаарар, ыйытар, былаанныыр диэн тыллары ойуулааһын. - Этэр, ааттыыр, хаһытыыр, ыйытар, сэрэтэр диэн тыллары туттааһын.
-----------	--

II салаа. Ис хоһоонун өйдүүр дьобура

		Сөп эппиэт холобурдара	Сыыһа эппиэт холобурда ра	Баал- лара
0	Остуоруйаны сөбүлээтин дуо?	Баал турбат		
D1.	Тоҕо ийэ коза ууга киирбитий? (1-2 уруһуйдары көрдөр)	Оҕотун ууттан быыһаары/көмөлөһөө рү. Коза оҕото ийэтин ынырбыт.	Күөлгэ сөтүөлүөн, суунуон баҕарбыт	0 1
D2.	Коза оҕото тугу санаабытый? (1№-дээх уруһуйу көрдөрүң)	Куһаҕан Кини куттаммыт, көмөлөһүөхтэрин баҕарбыт.	Үчүгэй/үөрб үт/сөхпүт Сөхпүт, соһуйбут, аччыктааб ыт, уу иһиэн баҕарбыт.	0 1
D3.	(Бу боппуруоһу D2 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D2 сөпкө быһаарбыт буоллабына D3 тута биир баал туруорун уонна D4 көһүн). Тоҕо эн санааҕар коза оҕото куттаммытый? ¹⁸	Ууга охтубут/тимирбит, ууттан кыайан тахсыбат, сатаан харбаабат. «Көмөлөс. Мин тимирдим» диэн хаһытаабыт. Оҕолор сатаан харбаабаттар.	Кини аччыктааб ыт, уу иһиэн баҕарбыт, сөтүөлүөн баҕарбыт, ууга оонньуон баҕарбыт.	0 1
D4.	Тоҕо саһыл ыстаммытый? (3№-дээх уруһуйу көрдөрүң)	Кини коза оҕотун сиэн/тутуон/өлөрүөн баҕарбыт. Саһыл коза оҕотун көрөн ымсыырбыт. Саһыл козалары сөбүлүүр.	Козаны кытта оонньуон баҕарбыт.	0 1
D5.	Саһыл тугу саныырый? (5-6 №-дээх уруһуйу көрдөрүң)	Хомойбут. Өссө да аччык/кыыһырбыт...	Үчүгэй, үөрбүт/аст ыммыт	0 1
D6.	(Бу боппуруоһу D5 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D5 сөпкө быһаарбыт буоллабына D6 тута биир баал туруорун уонна D7 көһүн).	Коза оҕотун сатаан туппатах. Кыайбатах. Куттаммыт/чыычаахт ан куттаммыт, кутуругун ытырбыт чыычаах...	Саһыл куоппут, сүүрбүт. Чыычаах саһылтан ас ылбыт. Мин билбэппин.	0 1

¹⁸ D3 ыйытаргытыгар оҕо D2 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

	Эн санааѳар саһыл тоѳо хомойбутуй/ессе да аччыгый? ¹⁹			
D7.	Тоѳо чыычаах саһыл кутуругун туппутуй? (5 №-дээх уруһуйу көрдөрүн)	Коза оѳотун быыһыан/көмөлөһүөн /харыстыан баѳарбыт. Саһылы үүрүөн баѳарбыт. Саһыл барбыт, коза оѳотун хаалларбыт. Коза оѳотун саһыл сиэбэтин диэн...	Бэйэтэ коза оѳотун сиэн баѳарбыт/с аһылы сиэн баѳарбыт. Чыычаахтар саһылы сөбүлээбэт тэр.	0 1
D8.	Арай чыычаах коза оѳотун көрбүт буоллун? Чыычаах тугу саныа этэй? (6 №-дээх уруһуйу көрдөрүн)	Үчүгэй. Бэйэтинэн киэн туттуо этэ, коза оѳотун быыһаабытыттан.	Куһаѳан, кыыһырыа, хомойуо этэ.	0 1
D9.	(Бу боппуруоһу D8 боппуруоска сөпкө эппиэттээбит эрэ буоллабына биэрэбит. D8 сөпкө быһаарбыт буоллабына D9 тутта биир баал туруорун уонна D10 көһүн). Эн санааѳар чыычаах туохтан үөрбүтүй? ²⁰	Саһылы үүрбүт, быыһаабыт, көмөлөспүт. Коза оѳото быыһаммытын көрөн. Саһыл аны кэлбэт.	Кини үөрбүт, күлбүт. Саһылы туппатах. Коза оѳотун сиэн баѳарбыт.	0 1
D10.	Ийэ коза кими ордук сөбүлүүрүй – саһылы эбэтэр чыычааѳы? Тоѳо?	Чыычаах – оѳо кырата 1 биричиинэни ааттыахтаах (холобур, чыычаах оѳолорун быыһаабыт, саһылы үүрбүт о.д.а.).	Саһыл/мин билбэппин. Атын сыыһа эппиэт	0 1
D11.	1-10 боппуруостар эппиэттерин уопсай түмүгэ:			

¹⁹ D6 ыйытаргытыгар оѳо D5 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

²⁰ D9 ыйытаргытыгар оѳо D8 эппиэтигэр туттубут тыллары туһана сатаан.

Төрөптүүтэргэ ыйытылар

1. Ожо аата, араспаанньата

2. Төрөөбүт күнэ, сыла _____

3. Ожобут уһуяан иитиллээччитэ дуу, оскуола үөрэнээччитэ дуу?

Уһуяан (хаһыс сылтан)

Суох

Оскуола (хаһыс сылтан)

Суох

Ханнык уһуяанна?

Икки тыллаах

Биир тыллаах L1 = ожо
төрөөбүт тыла (дьиэ кэргэнигэр
кэпсэтэр тыла)

Биир тыллаах L2 = ожо иккис
тыла (тулалыыр эйгэтин,
олорор дойдутун тыла)

Атын тыллаах,
ханнык? _____

Ханнык оскуолаба?

Икки тыллаах

Биир тыллаах L1 = ожо
төрөөбүт тыла (дьиэ кэргэнигэр
кэпсэтэр тыла)

Биир тыллаах L2 = ожо иккис
тыла (тулалыыр эйгэтин,
олорор дойдутун тыла)

Атын тыллаах,
ханнык? _____

4. Ожобут ханнык тыллаах дойдуга төрөөбүтэй?

L1 тыллаах
дойдуга,
ханнык?

L2 тыллаах
дойдуга,
ханнык?

Атын дойдуга,
ханнык?

5. Хаһыс сылтан ожобут L2 тыллаах дойдуга олооруй?

_____ (сыла, ыйа)

6. Хаһыс обоннон төрөөбүтэй?

Бастакы

Иккис

Үһүс

7. Хас сааһыгар санарбытай?

_____ сааһыттан _____ ыйыттан

8. Ожобут тылын сайдар тэтимэ хаһан эмэ долгута сылдыбыта дуо?

Суох

9. Эһиги дьиэ кэргэннитигэр ким эмэ тылын сайдыыта хаалар этэ да?

Суох

Аһа, ким? -

холобур, ийэ, аҕа, бииргэ төрөөбүт убайа, эдьийэ

10. Ожобут кулгаабынан истэр туруга хаһан эмэ мөлтүү сылдыбыта да?

Куһаһаннык истэр

Суох

Аһа

Кулгаах инфекциялара

Суох

Аһа, төһө элбэхтэ? _____

11. Ожобут үчүгэйдик истэр да?

Суох

Аһа

12. Төрөптүүтэр тустарынан информация

	Төрөөбүт тылгыт (L1)	Иккис тылгыт (L2)	Өссө ханнык тыллары билэбит	Билигин ханнык дойдуга олоробут	Үөрэххит (образован ие)	Идэбит
Ийэ/ төрөптүүт1						
Аба/ төрөптүүт2						

13. Обуутун кытта ханнык тылынан кэпсэтэбит?

Ийэ/ төрөптүүт1

- Төрөөбүт тылынан (L1)
 - Иккис тылынан (L2)
 - Икки тылынан
 - Атын тылынан, ханнык?
- _____

Аба/ төрөптүүт2

- Төрөөбүт тылынан (L1)
 - Иккис тылынан (L2)
 - Икки тылынан
 - Атын тылынан, ханнык?
- _____

14. Обуут ханнык тылынан кэпсэтэрий?

- Төрөөбүт тылынан L1, ханнык:
- _____

- Иккис тылынан L2, ханнык:
- _____

- Атын тылынан, ханнык:
- _____

15. Тулалыыр эйгэтигэр ханнык тылы кытта алтыһарый?

- Бастакы L1, ханнык:
- _____

- Иккис L2, ханнык:
- _____

- Атын тыллары кытта, ханнык:
- _____

16. Иккис тылын кытта хас сааһыттан алтыһан сабалаабытай?

- Төрөөбүттэн
- Биирин иннигэр
- Иккитин иннигэр

- Үһүн иннигэр
- Биэһин иннигэр
- _____ сааһыттан

17. Ханна иккис тылы (L2) кытта ордук алтыһарый?

- Уһуяанна эбэтэр оскуолаба
- Добоотторун
- Убайдарын, эдьийдэрин, төрөптүүтэрин кытта

- СМИ / компьютер / кинигэлэр

- Атын: _____

18. Биир күн иһигэр төһө элбэхтэ араас тылы кытта алтыһарый?

Төрөөбүт тылын кытта (L1)

Иккис тылы кытта (L2)

Атын тылы кытта

- 25%
- 50%
- 75%
- 100%

- 25%
- 50%
- 75%
- 100%

- 25%
- 50%
- 75%
- 100%

19. Оџобут тылын сайдыытын, кэпсэтэр сатабылларын таһымын бэлиэтээн, талын	Олус үчүгэй	Син үчүгэй	Куһаҕан	Олус куһаҕан				
Төрөөбүт тылын төһө үчүгэйдик өйдүүрүй (L1)								
Иккис тылын төһө үчүгэйдик өйдүүрүй (L2)								
Төрөөбүт тылынан төһө үчүгэйдик кэпсэтэрий (L1)								
Иккис тылынан төһө үчүгэйдик кэпсэтэрий (L2)								
20. Ханнык тылынан ордук үчүгэйдик кэпсэтэрий?	☐ Төрөөбүт тылынан (L1) ☐ Иккис тылынан (L2) ☐ Атын тылынан, ханнык _____							
21. Ханнык эмэ тылынан кэпсэтэрин ордорор да?	☐ Суох ☐ Аһа, ханнык? _____							
22. Бүтэһик кэмнэ оџобутун кытта төһө элбэхтэ дьарыктанаргытын бэлиэтээн (бүтэһик ыйдарга) – сөптөөх графаҕа галочката туруорун	Бастакы тылынан (L1)		Иккис тылынан (L2)					
	Олох суох	Ыйга иккитэ	Нэдиэлэбэ 1-2	Күн аайы	Олох суох	Ыйга иккитэ	Нэдиэлэбэ 1-2	Күн аайы
Остуруйа кэпсээбиккит								
Кинигэ аахпыккыт								
Ырыа истибиккит, ыллаабыккыт								
Телевизор көрбүккүт/ DVD / киинэлэр, компьютернай ооньуулар (эбэтэр оџо бэйэтэ көрөр, ооньуур)								

Остуоруйалар тиэкистэрэ

Остуоруйалар тиэкистэрэ холобур буолар (образец) кэпсээннэ уонна истибити кэпсэтэргэ (пересказ) туттуллаллар. Бу бэриллибит тиэкистэри ис хоһоонун тириэрдэргэ холобур курдук туттуохха сөп. Ону таһынан бу остуоруйалары атын тылларга тылбаастыахха сөп.

Остуоруйа тутулун, геройдар ис туруктарын быһаарар терминнэр бу курдук бэлиэлээхтэр: сыала холонуу түмүгэ. *уйулба туругун ойуулааһын*

«Чыычаах оҕолоро» (102 тыллаах)

1-2 хартыыналар: Арай биир сарсыарда ийэ чыычаах оҕолоро *аччыктаан* уйаларыгар чыып-чаап санаралларын истибит. Уйатыттан көтөн, ас көрдүү барбыт. Ону *аччык* куоска өйдөөн көрдө уонна *санаата*: «Мммм, туох дыктини көрөбүн маска?»

3-4 хартыыналар: Ол кэмнэ ийэ чыычаах оҕолорун аһатаары чиэрбэлээх кэлбит уонна куосканы өйдөөн көрбүт. Чыычаах оҕолоругар чиэрбэ булан, олус *үөрбүт* этэ. *Куһаҕан санаалаах* куоска чыычаах оҕолорун ылаары мас үрдүгэр тахсан киирэн барда. Биир чыычаабы ыла оҕуста. Арай ол түгэни мас аттынан сүүрэн иһэр *хорсун* ыт *көрбүт* уонна чыычаабы быһыырга санаммыт.

5-6 хартыыналар: Ыт куоскаҕа улаханлык эппит: «Сип билигин ыт чыычаабы!». Оннук диэт, куосканы кутуругуттан ытыран, аллараа тардыбыт. Куоска чыычаах оҕотун ыппыт, ыт куосканы үүрбүт. Ыт чыычаабы быһаан олус үөрбүт, оттон куоска *аччык* хаалбыт.

«Коза оҕолоро» (72 тыллаах)

1-2 хартыыналар: Арай биир сарсыарда күөл аттыгар ийэ коза оҕото ууга түспүтүн истибит уонна *куттanan* хаһытаабыт. Коза оҕотун ууттан таһаараары күөлгэ ыстаммыт. Арай *аччык* саһыл ону өйдөөн көрбүт уонна *аччык куолаһынан эппит*: «Ммм, туох минньигэни көрөбүн?»

3-4 хартыыналар: Ол кэмнэ ийэ коза оҕотун ууттан таһаарбыт уонна саһылы *өйдөөн көрбөтөх*. Коза оҕотун быһаан олус *үөрбүт* этэ. Саһыл коза атын оҕотун тутан ылаары иннигэр ыстаммыт. Коза оҕотун түппүт. Ону хорсун чыычаах маска олорон көрбүт уонна коза оҕотун быһыырга санаммыт.

5-6 хартыыналар: Чыычаах хаһытаабыт: «Сип билигин кинини ыт!». Онтон саһыл кутуругун тумсунан тонсуйбут. Саһыл коза оҕотун ыппыт, чыычаах кинини үүрбүт. Чыычаах коза оҕотун быһаан олус *үөрбүт*, онтон саһыл *аччык* хаалбыт.

«Куоска» (118 тыллаах)

1-2 хартыыналар: Арай биирдэ, биир сарсыарда, *мэник-мэнигийээн* куоска арабас өннөөх лыах талахха олорорун *көрбүт*. Куоска лыабы хабаан ылаары үөһэ ыстаммыт. Ол кэмнэ илиитигэр биэдэрэ уонна мээчик тутуурдаах биир олус *бэһиэлэй* уол балыктаан дьиэтигэр төннөн испит. Кини куоска лыабы тутта сатыырын көрбүт.

3-4 хартыыналар: Лыах көтөн хаалбыт, онтон куоска талахха охтубут. Куоска талахха атахтарын *өлөрөн, кыыһырбыт*. Уол соһуйан, мээчигин ыытан кэбиспит. Арай мээчигэ ууга устан баран эрэрин *көрөн хаһытаабыт*: «Оо, мээчигим устан баран ээр!». Уол олус хомойбут уонна мээчигин хайаан да хостуурга санаммыт. Ол кэмнэ балыктаах биэдэрэ көрүүтэ суох хаалбытын көрөн, куоска *санаабыт*: «Мин балык сиэхпин баҕардым!».

5-6 хартыыналар: Ол бириэмэбэ уол күөгүнэн мээчигин хостуу турбут. Ол иһин куоска биэдэрэттэн балыгын ылбытын өйдөөн көрбөтөх. Куоска олус минньигэс балыгы сиэн астыммыт, оттон уол мээчигин үүттэн хостоон үөрбүт.

«Ыт» (121 тыллаах)

1-2 хартыыналар: Арай биир сарсыарда *мэник* ыт мас анныгар кырачаан борон өннөөх кутуйах олорорун көрбүт. Ыт эмискэ кутуйабы туттаары иннигэр ыстаммыт. Ол бириэмэбэ илиитигэр бакыат уонна саарык тутуурдаах *үөрбүт-көппүт* уол маҕаһынтан төннөн испит. Уол ыт кутуйабы тутта сатыырын өйдөөн көрбүт.

3-4 хартыыналар: Эмискэ кутуйах куотан хаалла, онтон ыт төбөтүн маска өлөрдө. Ыт төбөтүн *күүскэ саайан кыыһырда*. Уол соһуйан саарыгын албаска илиититтэн *ыытан* кэбистэ. *Көрбүтэ* саарыга мас лабаатыгар иилистэн хаалбыт, ону көрөн *хаһытаата*: «О, саарыгым көтөн хаалла!». Уол олус хомойдо эрэри, хайаан да саарыгын ыларга сананна. Ол кэмнэ ыт уол бакыата сиргэ сытарын *өйдөөн көрдө* уонна *санаата*: «Манна баар сосискалары сиэн кэбиһиэххэ!»

5-6 хартыыналар: Орубуна ол кэмнэ уол саарыгын мастан ылаары үөһэ ытынна уонна бакыаттан ыт сосисканы уоран сиэбитин *өйдөөн көрбөтөх*. Ыт минньигэс сосиска сиэн астынна, оттон уол саарыгын ылан үөрдэ.